

vitaliteit op het spel

*een onderzoek naar de gevolgen van
de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid
van de gemeente Lansingerland*

Rekenkamer
LANSINGERLAND

vitaliteit op het spel

*een onderzoek naar de gevolgen van
de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid
van de gemeente Lansingerland*

Rekenkamer

LANSINGERLAND

voorwoord

De gevolgen van de crisis hebben de afgelopen jaren aan een breed front hun sporen getrokken in de gemeentelijke begroting. Niet alleen als gevolg van de haperende woningbouwmarkt en teruglopende arbeidsmarkt maar ook als gevolg van structurele subsidiekortingen en lastenverzwaringen.

De laatste conclusie heeft daarbij niet alleen betrekking op OZB en gemeentelijke heffingen maar ook op contributieverhogingen van sportverenigingen als gevolg van tariefstijgingen van sportaccommodaties. Hoewel de burger zich daaraan kan onttrekken door simpelweg zijn lidmaatschap op te zeggen is het gemeentelijk beleid ondanks tariefstijgingen tegelijkertijd gericht op het in stand houden of zelfs versterken van de vitaliteit van de sportverenigingen. Elementen van vitaliteit hebben betrekking op het aantal leden, de financiële positie en de beschikbaarheid van sportaccommodaties.

Uit het onderzoek van de rekenkamer is gebleken dat de vitaliteit van de sportverenigingen als gevolg van de tariefwijzigingen van de sportaccommodaties wel degelijk achteruit is gegaan, met name op de elementen aantal leden en beschikbaarheid van sportaccommodaties. Daarbij is er een opvallend verschil naar voren gekomen tussen de buitensport- en binnensportverenigingen, waarbij de laatste categorie aanzienlijk harder is getroffen dan de buitensportverenigingen. Tegen deze achtergrond is het van belang om in het vervolg bij tariefswijzigingen (veel) meer rekening te houden met de specifieke kenmerken van de binnensportverenigingen, teneinde de gewenste vitaliteit op niveau te houden. Het siert het college dat zij (ook) deze aanbeveling van de rekenkamer heeft overgenomen.

Voor het onderzoek heeft de rekenkamer informatie verzameld. De rekenkamer is de contactpersonen en geïnterviewden zeer erkentelijk voor hun medewerking. Het onderzoek werd verricht door Kees de Waijer en Laurens Wijmenga (projectleider).

Paul Hofstra
directeur Rekenkamer Lansingerland

	voorwoord	3
	bestuurlijke nota	7
1	inleiding	9
	1-1 aanleiding	9
	1-2 doelstelling	9
	1-3 leeswijzer	9
2	conclusies en aanbevelingen	11
	2-1 hoofdconclusies	11
	2-2 toelichting op hoofdconclusies	12
	2-3 aanbevelingen	15
3	reactie college en nawoord	17
	3-1 reactie college	17
	3-2 nawoord rekenkamer	18
	nota van bevindingen	21
1	inleiding	23
	1-1 aanleiding	23
	1-2 verantwoordelijkheden sportbeleid	23
	1-3 doel- en vraagstelling	24
	1-4 afbakening onderzoek en definities	24
	1-4-1 afbakening onderzoek	24
	1-4-2 definities	26
	1-5 aanpak onderzoek	27
	1-6 leeswijzer onderzoek	27
2	sportaccommodatiebeleid Lansingerland	29
	2-1 inleiding	29
	2-2 sportaccommodatiebeleid 2010-2014	29
	2-3 tarieven sportaccommodaties	30
	2-3-1 landelijke trend tarieven	30
	2-3-2 tarieven Lansingerland	31
	2-4 andere ontwikkelingen sportaccommodatiebeleid	34
	2-4-1 subsidies	34
	2-4-2 uitbreiding of vervanging sportaccommodaties	36
	2-4-3 onderhoud en beheer	37
	2-4-4 aanpassing standaard huurovereenkomst	39
	2-5 onderzoek gemeente naar effecten sportaccommodatiebeleid	39
3	effecten sportaccommodatiebeleid	41
	3-1 inleiding	41
	3-2 ander onderzoek naar effecten sportaccommodatiebeleid op vitaliteit sportverenigingen	41
	3-3 hypothesen	42
	3-4 accommodatie	42

	3-4-1	aantal verenigingen dat accommodatie huurt van gemeente	42
	3-4-2	ontwikkelingen capaciteit en gebruik accommodatie	44
	3-5	financiën	47
	3-5-1	algemene financiële situatie verenigingen	47
	3-5-2	contributie	51
	3-5-3	overige maatregelen financiën	54
	3-6	leden	56
	3-7	effecten overig gemeentelijk beleid op de vitaliteit van verenigingen	61
	bijlagen		63
bijlage 1		onderzoeksverantwoording	65
bijlage 2		tarieven sportaccommodaties	67
bijlage 3		subsidies sportverenigingen	69
bijlage 4		vragenlijst verenigingen	70
bijlage 5		overzicht aangehaalde documenten	73
bijlage 6		lijst met afkortingen	75

1 inleiding

1-1 aanleiding

In het onderzoeksprogramma van de Rekenkamer Lansingerland voor 2014 is een onderzoek aangekondigd naar de effecten van het gemeentelijk accommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen. De keuze voor dit onderzoek komt voort uit een bespreking met raadsleden op 11 december 2013 over het onderzoeksprogramma van de rekenkamer. Tijdens die bespreking hebben raadsleden hun zorgen geuit over de mogelijke effecten van hogere huurtarieven voor sportaccommodaties op de vitaliteit van sportverenigingen. De gemeente Lansingerland is eigenaar van diverse binnensportaccommodaties, sportparken en een zwembad. Als gevolg van bezuinigingen heeft het college de tarieven voor verhuur van sportaccommodaties verhoogd.

1-2 doelstelling

De rekenkamer beoogt met dit onderzoek na te gaan wat de effecten zijn van de tariefsverhoging en andere recente ontwikkelingen in het gemeentelijk sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen.

De centrale vraag luidt als volgt:

Wat zijn de effecten van de tariefsverhoging en andere recente ontwikkelingen in het gemeentelijk sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen?

De centrale vraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen:

- 1 Hoe hebben de tarieven voor verhuur van sportaccommodaties zich ontwikkeld?
- 2 Welke andere ontwikkelingen zijn er in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente?
- 3 In hoeverre heeft de gemeente de verwachte effecten van veranderingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen in kaart gebracht?
- 4 Welke effecten hebben de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van de sportverenigingen?

1-3 leeswijzer

In de nota van bevindingen staan de resultaten van het onderzoek die als basis dienen voor de conclusies in de bestuurlijke nota. In de nota van bevindingen wordt antwoord gegeven op de centrale vraag en de daarvan afgeleid onderzoeksvragen. De voorliggende bestuurlijke nota bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen.

2 conclusies en aanbevelingen

2-1 hoofdconclusies

- 1 De gemeente heeft in de periode 2010-2014 op verschillende manieren de steun aan sportverenigingen verminderd, namelijk door:
 - a Verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties met meer dan de inflatie.
 - b Het sterk verminderen van de subsidies aan sportverenigingen
 - c Het niet meer financieren van de uitbreiding van sportaccommodaties
 - d Het verlagen van het bij onderhoud van de buitensportaccommodaties na te streven kwaliteitsniveau.

De gemeente heeft vooraf niet onderzocht wat de verwachte gevolgen zijn van de vermindering van steun voor de vitaliteit van sportverenigingen.
- 2 De wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente in de periode 2010-2014 hebben een negatief effect gehad op twee aspecten van de vitaliteit van de onderzochte sportverenigingen, te weten:
 - a Een verminderde beschikbaarheid van geschikte sportaccommodaties bij vijf van de tien verenigingen, waardoor minder sportactiviteiten kunnen worden aangeboden.
 - b Een verminderd ledenaantal bij minstens één vereniging (Volley2B).

De omvang van het negatieve effect van het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit verschilt sterk per sportvereniging.
- 3 Door het verhogen van de contributies en verlagen van uitgaven hebben de onderzochte sportverenigingen de vermindering van steun door de gemeente, kunnen compenseren. Hierdoor is de financiële situatie van sportverenigingen stabiel gebleven.
- 4 Binnensportverenigingen zijn financieel zwaarder getroffen door de tariefsverhogingen voor de huur van sportaccommodaties dan buitensportverenigingen. Dit heeft de volgende oorzaken:
 - a De gemeente heeft de huurtarieven voor binnensportaccommodaties sterker verhoogd dan die voor buitensportaccommodaties.
 - b Bij binnensportverenigingen bestaat een relatief groter deel van de lasten uit de uitgaven voor huur van gemeentelijke sportaccommodaties, waardoor zij kwetsbaarder zijn voor huurverhogingen.
 - c Binnensportverenigingen zijn relatief meer afhankelijk van opbrengsten uit ledencontributie, waardoor zij, als gevolg van de tariefsverhoging, hun ledencontributie sterker moeten verhogen dan buitensportverenigingen. Hierbij is het risico aanwezig dat een vicieuze cirkel ontstaat, waarbij contributieverhoging onvoldoende extra opbrengsten genereert, maar slechts leidt tot een verder dalend ledenaantal.

2-2 toelichting op hoofdconclusies

- 1 *De gemeente heeft in de periode 2010-2014 op verschillende manieren de steun aan sportverenigingen verminderd, namelijk door:*
 - a *Verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties met meer dan de inflatie.*
 - b *Het sterk verminderen van de subsidies aan sportverenigingen*
 - c *Het niet meer financieren van de uitbreiding van sportaccommodaties*
 - d *Het verlagen van het bij onderhoud van de buitensportaccommodaties na te streven kwaliteitsniveau.*

De gemeente heeft vooraf niet onderzocht wat de verwachte gevolgen zijn van de vermindering van steun voor de vitaliteit van sportverenigingen.

 - De gemeente heeft in de periode 2010-2014 op verschillende manieren de steun aan sportverenigingen verminderd. Hieronder worden vier maatregelen genoemd.
 - Ten eerste heeft de gemeente de huurtarieven voor sportaccommodaties verhoogd met meer dan de inflatie. In diezelfde periode was in 2/3^e van de Nederlandse gemeenten de verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties minder of gelijk aan de inflatie.
 - Ten tweede heeft de gemeente de subsidieverstrekking aan sportverenigingen sterk verminderd. De subsidies voor sportaccommodaties zijn afgebouwd, er worden geen 'vaste' subsidies meer verstrekt voor aantallen jeugdleden of sporters uit bepaalde doelgroepen en de gemeente verstrekt geen subsidies meer voor renovatie of nieuwbouw van sportaccommodaties van sportverenigingen.
 - Ten derde wordt de uitbreiding van sportaccommodaties niet meer gefinancierd door de gemeente.
 - Ten vierde is het bij het onderhoud van de buitensportaccommodaties na te streven kwaliteitsniveau teruggebracht van een hoogwaardig naar een sober en doelmatig niveau.
 - De gemeente heeft de afgelopen jaren verenigingen ondersteund met o.a. subsidies en huurtarieven voor sportaccommodaties die onder de kostprijs liggen. Uit dit beleid kan worden afgeleid dat de gemeente belang hecht aan vitale sportverenigingen. In de sportnota 2014-2018 (en eerdere conceptversies van deze sportnota) is dit ook expliciet door de gemeente onderkend.
 - De gemeente heeft onderzocht wat de verwachte gevolgen zijn van verhoging van de huurtarieven van sportaccommodaties voor de eigen bijdrage die sporters moeten betalen. De gemeente verwachtte op grond van de eigen analyse dat de verhoging van de huurtarieven zou leiden tot een beperkte stijging van de ledencontributies. De verhoging van contributies heeft inderdaad ook plaatsgevonden (zie hoofdconclusie 3).
 - De gemeente heeft echter niet onderzocht wat de verwachte gevolgen zijn van de verhoging van huurtarieven voor de vitaliteit van sportverenigingen.
- 2 *De wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente in de periode 2010-2014 hebben een negatief effect gehad op twee aspecten van de vitaliteit van de onderzochte sportverenigingen, te weten:*
 - a *Een verminderde beschikbaarheid van geschikte sportaccommodaties bij vijf van de tien verenigingen, waardoor minder sportactiviteiten kunnen worden aangeboden.*
 - b *Een verminderd ledenaantal bij minstens één vereniging (Volley2B).*

De omvang van het negatieve effect van het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit verschilt sterk per sportvereniging.

vitaliteit

- Vitaliteit van sportverenigingen heeft onder meer betrekking op het kunnen beschikken over een geschikte sportaccommodatie en het ledenaantal.

minder beschikbaarheid van geschikte sportaccommodatie

- De onderzochte verenigingen blijven over het algemeen wel dezelfde accommodatie huren, maar voor minder uren en/of een kleiner deel van die accommodatie. Vier van de tien verenigingen in de enquête van de rekenkamer huren door de hogere tarieven een kleiner deel van de accommodatie of dezelfde accommodatie voor minder tijd. Een vereniging huurt een compleet veld minder.
- Vier onderzochte verenigingen signaleren een terugloop in de omvang van de sportactiviteiten die de vereniging kan aanbieden.
- Vier onderzochte verenigingen hebben in de enquête aangegeven zonder steun van de gemeente hun plannen tot uitbreiding van accommodatie of accommodatiegebruik niet te kunnen realiseren.
- Vier onderzochte verenigingen geven aan last te hebben van een verslechterde staat van onderhoud van gemeentelijke sportaccommodaties.
- Alle tien onderzochte verenigingen zeggen van de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid een of meerdere nadelige gevolgen te ondervinden wat betreft de beschikbaarheid van geschikte sportaccommodaties.

dalend ledenaantal

- Het totale aantal leden van de onderzochte sportverenigingen in de enquête is gedaald met 3% in de periode 2010-2014. Er zijn hierbij grote verschillen tussen de verenigingen. Bij vijf verenigingen is het ledenaantal gestegen en bij vijf is het ledenaantal gedaald.
- Bij minstens één vereniging (Volley 2B) is het aannemelijk dat wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente een negatief effect hebben gehad op het ledenaantal. Hiervoor zijn vier redenen: ten eerste daalt bij deze vereniging het ledenaantal sterk (-25%), terwijl het ledenaantal van de landelijke volleybalbond licht daalt (-3%). Ten tweede kan de daling ten dele logisch worden verklaard door het sportaccommodatiebeleid van de gemeente. Volley2B heeft namelijk de contributie fors verhoogd, mede als gevolg van de verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties. Ten derde bevestigt de vereniging dat de contributieverhoging een van de oorzaken is en blijken uit de enquête ook geen andere omstandigheden die de ontwikkeling van het ledenaantal volledig kunnen verklaren. Ten vierde kan de daling van het ledenaantal niet worden verklaard door de ontwikkeling van de omvang en samenstelling van de bevolking en het inkomen per persoon in Lansingerland.
- Bij de overige negen verenigingen is niet uit te sluiten dat het sportaccommodatiebeleid een negatief effect heeft gehad op het ledenaantal. De rekenkamer heeft dit effect echter niet kunnen vaststellen.

3 Door het verhogen van de contributies en verlagen van uitgaven hebben de onderzochte sportverenigingen de vermindering van steun door de gemeente, kunnen compenseren. Hierdoor is de financiële situatie van sportverenigingen stabiel gebleven.

- Het totale eigen vermogen, de solvabiliteit en het exploitatieresultaat van alle sportverenigingen samen zijn in de periode 2010-2014 stabiel gebleven.
- Het aandeel van de uitgaven aan de gemeente in de totale lasten van sportverenigingen is gestegen, terwijl de totale lasten ongeveer gelijk zijn gebleven.

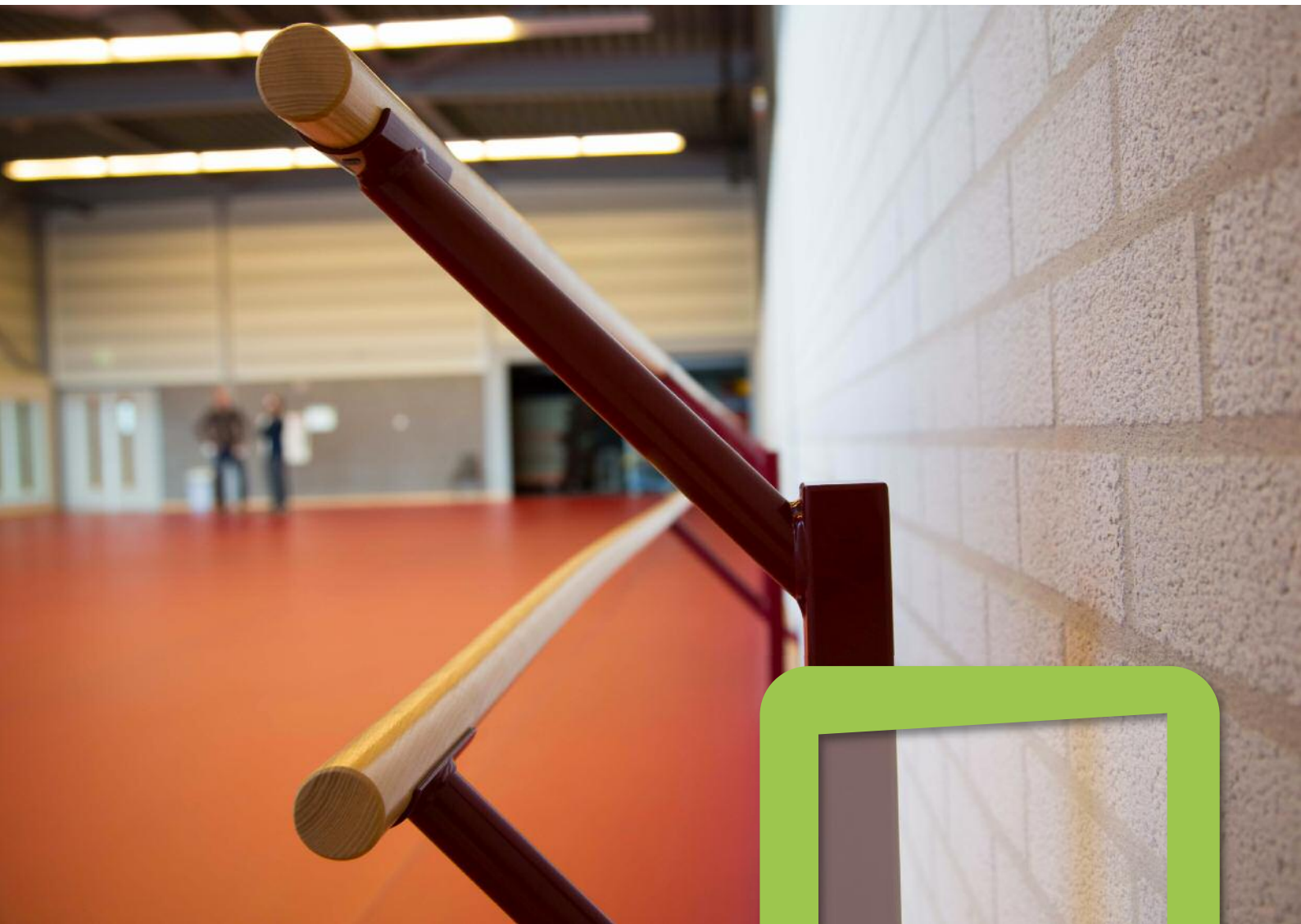
- Het aandeel van de opbrengsten uit contributies in de totale opbrengsten van sportverenigingen is toegenomen.
 - Er zijn tussen de onderzochte verenigingen grote verschillen in de uitgangpositie en de ontwikkeling van de financiële gezondheid tussen de geselecteerde verenigingen. Met name de verschillen tussen binnen- en buitensportverenigingen zijn groot. Het eigen vermogen van de binnensportverenigingen is in verhouding kleiner dan dat van buitensportverenigingen, maar is in de periode 2010-2014 wel gegroeid. Ook waren de binnensportverenigingen meer afhankelijk van opbrengsten uit contributies. Deze afhankelijkheid is nog toegenomen in de periode 2010-2014.
 - Negen van de tien verenigingen hebben in de periode 2010-2014 de contributie voor volwassen of jeugdleden verhoogd. Het betreft alle binnensportverenigingen in de enquête en bijna alle buitensportverenigingen. Binnensportverenigingen hebben hun contributie sterker verhoogd dan buitensportverenigingen (35% vs 19%).
 - Zeven van de tien verenigingen (70%) hebben hun contributie verhoogd met 16% of meer, terwijl de inflatie over die hele periode 10% bedroeg. Zes van de zeven verenigingen die de contributie met 16% of meer hebben verhoogd noemt de stijging van de gemeentelijke huurtarieven als reden of als één van de redenen voor de contributieverhoging.
 - Negen van de tien verenigingen (90%) in de enquête hebben naast contributieverhoging andere maatregelen genomen om de financiële situatie van de vereniging te verbeteren. Vier verenigingen (40%) geven aan dat de genomen maatregelen om uitgaven te beperken wel een keerzijde hebben in de vorm van een terugloop in de omvang van de sportactiviteit die de vereniging kan aanbieden.
- 4 *Binnensportverenigingen zijn financieel zwaarder getroffen door de tariefsverhogingen voor de huur van sportaccommodaties dan buitensportverenigingen. Dit heeft de volgende oorzaken:*
- a *De gemeente heeft de huurtarieven voor binnensportaccommodaties sterker verhoogd dan die voor buitensportaccommodaties.*
 - Voor buitensportaccommodaties heeft de gemeente de huurtarieven verhoogd met 24% in de periode 2011-2014. Voor binnensportaccommodaties zijn de tarieven veel sterker verhoogd (tot maximaal 71% voor turnzaal De Zijde), waarbij er grote verschillen zijn tussen de groei van de tarieven van de verhuurde accommodaties.
 - b *Bij binnensportverenigingen bestaat een relatief groter deel van de lasten uit de uitgaven voor huur van gemeentelijke sportaccommodaties, waardoor zij kwetsbaarder zijn voor huurverhogingen.*
 - Uitgaven voor huur van gemeentelijke sportaccommodaties vormen bij binnensportverenigingen een groter deel van de totale lasten dan bij buitensportverenigingen. Hierdoor zijn binnensportverenigingen kwetsbaarder voor huurverhogingen dan buitensportverenigingen.
 - Dit aandeel is verder toegenomen in de periode 2010-2014.
 - c *Binnensportverenigingen zijn relatief meer afhankelijk van opbrengsten uit ledencontributie, waardoor zij, als gevolg van de tariefsverhoging, hun ledencontributie sterker moeten verhogen dan buitensportverenigingen. Hierbij is het risico aanwezig dat een vicieuze cirkel ontstaat, waarbij contributieverhoging onvoldoende extra opbrengsten genereert, maar slechts leidt tot een verder dalend ledenaantal.*
 - Binnensportverenigingen in Lansingerland zijn meer afhankelijk van opbrengsten uit ledencontributies dan buitensportverenigingen. Deze afhankelijkheid is nog verder toegenomen in de periode 2010-2014.

- Binnensportverenigingen hebben hun contributie sterker verhoogd dan buitensportverenigingen (35% versus 19%).
- Het is aannemelijk dat de verhoging van de contributie deels verantwoordelijk is voor het dalende ledenaantal van één binnensportvereniging (zie hoofdconclusie 2).
- Door de uitstroom van leden bij één binnensportvereniging (Volley2B) zijn de opbrengsten van de tariefsverhoging gering, waardoor de financiële positie minder verbetert. Hierdoor ontstaat het risico van een vicieuze cirkel waarbij contributieverhoging onvoldoende extra opbrengsten genereert maar wel leidt tot een verder dalend ledenaantal.

2-3 aanbevelingen

De rekenkamer komt op basis van haar onderzoek tot de volgende aanbevelingen aan het college van B en W:

- 1 Overweeg in hoeverre de gevolgen van de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid voor de vitaliteit van sportverenigingen acceptabel zijn. Betrek hierbij:
 - a Het in de sportnota 2014-2018 opgenomen uitgangspunt dat sterke sportverenigingen nodig zijn voor sportstimulering en doelgroepenbeleid.
 - b Dat er verschillen zijn in de vitaliteit van sportverenigingen.
 - c Dat er verschillen zijn in de mate waarin de vitaliteit is verminderd als gevolg van de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid.
- 2 Heroverweeg de tarieven voor binnensportaccommodaties. Betrek hierbij:
 - a Dat de huurtarieven voor binnensportaccommodaties veel sterker zijn verhoogd dan die voor buitensportaccommodaties.
 - b Dat bij binnensportverenigingen een relatief groter deel van de lasten uit de uitgaven voor huur van gemeentelijke sportaccommodaties, waardoor zij kwetsbaarder zijn voor huurverhogingen dan buitensportverenigingen.
 - c Dat binnensportverenigingen relatief meer afhankelijk zijn van opbrengsten uit ledencontributie, waardoor zij, als gevolg van de tariefsverhoging, hun ledencontributie sterker moeten verhogen dan buitensportverenigingen.
- 3 Overweeg, gelet op de in aanbeveling 1 en aanbeveling 2 genoemde verschillen tussen verenigingen, maatwerkoplossingen in plaats van generieke maatregelen, om desgewenst de vitaliteit van individuele verenigingen te verbeteren.
- 4 Onderzoek bij het vaststellen van toekomstig sportaccommodatiebeleid vooraf wat de verwachte gevolgen ervan zijn voor de vitaliteit van sportverenigingen.

3 reactie college en nawoord

3-1 reactie college

Op 9 juli 2015 ontvingen wij van u de vertrouwelijke conceptrapportage 'sportaccommodatiebeleid'. In de begeleidende brief vraagt u ons om een bestuurlijke reactie op deze rapportage. In deze brief treft u onze reactie aan.

reactie op uw conclusies

Met grote interesse hebben wij kennisgenomen van de uitkomsten van uw onderzoek. Zoals u aangeeft is er in de door u onderzochte periode sprake geweest van aanzienlijke wijzigingen in het accommodatie en tarievenbeleid van onze gemeente. Deze wijzigingen werden ingegeven door de toenmalige financiële positie van onze gemeente en de heroriëntatie op de rol van de gemeente (regiegemeente). Uw onderzoek geeft een indicatie van de gevolgen hiervan voor de Lansingerlandse sporters.

Voor een belangrijk deel komen uw conclusies overeen met de effecten die bij het vaststellen van het beleid voorzien werden. Zo blijkt dat, zoals verwacht, het merendeel van de verenigingen de stijgingen van de tarieven op hebben kunnen vangen. Bij de grote meerderheid van de verenigingen heeft dit niet geleid tot een afname van het aantal sporters. Hiernaast geeft uw rapportage aanleiding tot een aantal concrete vervolgacties. Deze lichten wij in onze reactie op uw aanbevelingen nader toe.

Reactie op uw aanbevelingen

1. Overweeg in hoeverre de gevolgen van de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid voor de vitaliteit van de sportverenigingen acceptabel zijn.

Wij nemen deze aanbeveling over. Wij stellen in het eerste kwartaal van 2016 een 'midterm review' van het tarievenbeleid op. In deze review brengen wij de gevolgen van het tarievenbeleid van de afgelopen periode in kaart. Mede op basis van uw aanbevelingen zullen wij in deze review ook naar de actuele vitaliteit van de sportverenigingen kijken. Op basis van de uitkomsten van deze review zullen wij bepalen of er wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid wenselijk zijn.

2. Heroverweeg de tarieven voor binnensportaccommodaties.

Wij zien deze aanbeveling als een verbijzondering van aanbeveling 1. Zoals in deze reactie is aangegeven, nemen wij deze mee in de 'midterm review'.

3. Overweeg, gelet op de in aanbeveling 1 en 2 genoemde verschillen tussen verenigingen, maatwerkoplossingen in plaats van generieke maatregelen, om desgewenst de vitaliteit van individuele verenigingen te verbeteren.

Wij nemen deze aanbeveling over. Voor een belangrijk deel is deze aanbeveling een onderstreping van het huidige beleid. Vanuit onze verantwoordelijkheid binnen het

accountmanagement gaan wij het gesprek aan met verenigingen die door het sportaccommodatiebeleid of andere ontwikkelingen in de problemen komen, of die mogelijkheden zien om met andere afspraken nieuwe kansen te realiseren. Maatwerk staat hierbij centraal. Voorbeelden van dergelijke maatwerkoplossingen uit de afgelopen jaren zijn:

- de renovatie van de kegel- en schietbanen in het Berghonk in samenwerking met de belangrijkste gebruikers;
- het onderzoek naar de mogelijkheden om de tennisverenigingen te verzelfstandigen;
- de mogelijke exploitatie van de horecavoorziening in Sporthal de Zijde door verenigingen;
- afspraken met DOTO over uitstel van betaling van de huurvergoedingen, waardoor deze vereniging in staat werd gesteld haar financiële huishoudboekje op orde te brengen;
- afspraken met HBR over de aanleg van een waterveld dat deels uit het renovatiebudget en deels door de vereniging zelf gefinancierd wordt.

Naar aanleiding van uw rapportage zullen wij Volley2B uitnodigen voor een gesprek. Voor zover bij ons bekend is een combinatie van factoren debet aan de door u geconstateerde terugval van het aantal leden. Wij zullen dit met hen bespreken en nagaan of en zo ja op welke wijze de gemeente, binnen de huidige beleidskaders en financiële randvoorwaarden, ondersteuning kan leveren voor het behoud van een gezonde vereniging.

4. Onderzoek bij het vaststellen van toekomstig accommodatiebeleid vooraf wat de verwachte gevolgen zijn voor de vitaliteit van sportverenigingen.

Wij nemen deze aanbeveling over. Bij toekomstige wijzigingen in ons tarieven-accommodatiebeleid zullen wij vooraf de gevolgen voor de totale vitaliteit van sportverenigingen in beeld brengen. Wij kijken hierbij niet alleen naar de financiën en het aantal leden, maar ook naar de andere aspecten van vitaliteit, te weten: vrijwilligers, bestuur, beleid en visie en sport- en maatschappelijke activiteiten. Wij nemen deze overwegingen integraal mee bij de besluitvorming.

3-2 nawoord rekenkamer

De rekenkamer dankt het college voor zijn reactie. Het college geeft in zijn reactie aan dat de conclusies van de rekenkamer in belangrijke mate overeenkomen met de effecten die bij het vaststellen van het beleid waren voorzien. Het college neemt ook de aanbevelingen van de rekenkamer over. In dit nawoord zal de rekenkamer nog nader ingaan op enkele opmerkingen van het college bij de hoofdconclusies en aanbevelingen.

hoofdconclusies

Volgens het college heeft het merendeel van de verenigingen de stijging van de tarieven op kunnen vangen. Bij de grote meerderheid van de verenigingen zouden de wijzigingen in het beleid niet hebben geleid tot een afname van het aantal sporters. Naar aanleiding van deze reactie merkt de rekenkamer op dat de onderzochte verenigingen de stijging van de tarieven inderdaad *financieel* hebben kunnen opvangen. Niettemin hebben de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid wel een negatief effect gehad op twee andere aspecten van de vitaliteit, namelijk de

beschikbare accommodatie en, bij minstens een vereniging, het ledenaantal. Het kan bovendien niet worden uitgesloten dat de wijzigingen in het beleid ook bij andere onderzochte verenigingen heeft geleid tot een afname van het aantal sporters. Op grond van het onderzoek van de rekenkamer kan daarom niet geconcludeerd worden dat de wijzigingen in het beleid bij de meerderheid van verenigingen niet heeft geleid tot een afname van het aantal sporters.

aanbevelingen

De opvolging van de eerste aanbeveling zal volgens de gemeente onderdeel vormen van een 'mid-term review' van het tarievenbeleid die zal worden gehouden in 2016. Naar aanleiding van deze aanbeveling merkt de rekenkamer op dat het sportaccommodatiebeleid meer omvat dan alleen het tarievenbeleid voor sportaccommodaties. Uit de reactie van het college wordt de rekenkamer niet duidelijk of in de aangekondigde 'mid-term review' ook aandacht wordt besteed aan andere aspecten dan huurtarieven, zoals de financiering van de uitbreiding van sportaccommodaties en het bij onderhoud van de sportaccommodaties na te streven kwaliteitsniveau.

De rekenkamer heeft geen opmerkingen naar aanleiding van de reactie van het college op de overige aanbevelingen.

1 inleiding

1-1 aanleiding

Voor veel sporten vormt de aanwezigheid van voldoende en goed uitgeruste sportaccommodaties een voorwaarde voor volwaardige sportbeoefening. De gemeente Lansingerland is eigenaar van diverse binnensportaccommodaties, sportparken en een zwembad. Door deze sportaccommodaties te verhuren¹ aan sportverenigingen, tegen tarieven beneden de kostprijs, faciliteert de gemeente het sporten en bewegen in de gemeente.

Als gevolg van bezuinigingen heeft het college de tarieven voor verhuur van sportaccommodaties verhoogd. Verhoging van de tarieven voor huur van sportaccommodaties brengt risico's met zich mee ten aanzien van de vitaliteit van sportverenigingen. Bij de bespreking van het onderzoeksprogramma van de rekenkamer met raadsleden op 11 december 2013 hebben raadsleden hun zorgen geuit over de mogelijke effecten van deze tariefsverhoging op de vitaliteit van sportverenigingen. Vitale sportverenigingen zijn volgens de gemeente nodig om sportactiviteiten aan te bieden en leveren bovendien een bijdrage aan het aanpakken van maatschappelijke problemen.² In het onderzoeksprogramma van de Rekenkamer Lansingerland voor 2014³ is daarom een onderzoek aangekondigd naar de effecten van het gemeentelijk accommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen.

1-2 verantwoordelijkheden sportbeleid

De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het sportbeleid en de exploitatie van buitensportaccommodaties ligt bij de portefeuillehouder Sport. Dit is mw. Van Tatenhove. De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de exploitatie van de binnensportaccommodaties ligt bij de portefeuillehouder Financiën, dhr. Abee.

De ambtelijke verantwoordelijkheid is belegd bij het team Economie, Onderwijs en Sport van de afdeling Economische en Maatschappelijke Ontwikkeling. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het dagelijks onderhoud van binnensportaccommodaties ligt bij de afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling. De uitvoering van (dagelijkse) uitvoerende beheer- en exploitatietaken is voor zowel de binnensport-als buitensportaccommodaties en het zwembad ondergebracht bij

¹ De afdeling Economische en Maatschappelijke Ontwikkeling merkt op dat de gemeente meer diensten verleent aan sportverenigingen dan uitsluitend de verhuur van sportaccommodaties, namelijk bijvoorbeeld schoonmaak, beveiliging en onderhoud van sportaccommodaties en het verschaffen van sportmaterialen (ambtelijke reactie, 15 juni 2015).

² Op p.16 van de sportnota 2014-2018 staat: "Voor een succesvolle invulling van sportstimulering en doelgroepenbeleid rekenen we op de medewerking van sportverenigingen. Om hieraan te kunnen voldoen zijn sterke sportverenigingen nodig met een goede organisatie, actuele kennis en een stevig vrijwilligersapparaat. We kunnen vaststellen dat in Lansingerland sprake is van een situatie waarin de verenigingen en de sportkoepels krachtig genoeg zijn om de gevraagde rol op te pakken".

³ Onderzoeksplan Rekenkamer Lansingerland 2014, brief van 19 december 2013 met kenmerk RL/13.16/PH/RW/LA

gespecialiseerde externe partijen. De verantwoordelijkheden van de verschillende betrokken partijen zijn weergegeven in tabel 1-1.

tabel 1-1: verantwoordelijkheden beheer en exploitatie sportaccommodaties

	exploitatie	dagelijks onderhoud	groot onderhoud
binnensport	Optisport in opdracht van afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling		Afdeling Beheer & Onderhoud
buitensport	Afdeling Economische en Maatschappelijke Ontwikkeling	Diverse partijen waaronder Scholman in opdracht van Beheer & Onderhoud	
zwembad	Sportfondsen Lansingerland B.V. in opdracht van afdeling Economische en Maatschappelijke Ontwikkeling		

bron: opgave gemeente

1-3 doel- en vraagstelling

De rekenkamer beoogt met dit onderzoek na te gaan wat de effecten zijn van de tariefsverhoging en andere recente ontwikkelingen in het gemeentelijk sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen.

De centrale vraag luidt als volgt:

Wat zijn de effecten van de tariefsverhoging en andere recente ontwikkelingen in het gemeentelijk sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen?

De centrale vraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen:

- 1 Hoe hebben de tarieven voor verhuur van sportaccommodaties zich ontwikkeld?
- 2 Welke andere ontwikkelingen zijn er in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente?
- 3 In hoeverre heeft de gemeente de verwachte effecten van veranderingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen in kaart gebracht?
- 4 Welke effecten hebben de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van de sportverenigingen?

1-4 afbakening onderzoek en definities

1-4-1 afbakening onderzoek

periode

Het onderzoek richt zich in eerste instantie op de periode 2010-2014. In 2011 zijn de tarieven voor huur van sportaccommodaties namelijk geharmoniseerd en, met name voor sportaccommodaties in Bergschenhoek en Bleiswijk, substantieel verhoogd. De rekenkamer zal de effecten van deze tariefsverhoging op de vitaliteit van

sportverenigingen onderzoeken. De gegevens uit 2010 kunnen hierbij dienen als nulmeting.

aantal verenigingen

Het onderzoek beperkt zich tot sportverenigingen die sportaccommodaties huren van de gemeente, waarbij een selectie van sportverenigingen nader wordt onderzocht. Bij de selectie van verenigingen is gebruik gemaakt van een adressenbestand met sportverenigingen van de gemeente. Volgens dit bestand waren er 46 verenigingen, waarvan 13 buitensportverenigingen en 33 binnensportverenigingen.⁴ Overigens maken ook veel buitensportverenigingen tevens gebruik van binnensportaccommodaties.

Er zijn zowel verenigingen geselecteerd die hebben aangegeven relatief zwaar te zijn getroffen door de recente ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid, als verenigingen die daar relatief weinig last van hebben ondervonden. De rekenkamer heeft 22 verenigingen geselecteerd, waarvan er uiteindelijk 10 deelnamen aan het onderzoek. In tabel 1-2 zijn de deelnemende verenigingen weergegeven. De selectie van verenigingen die is onderzocht komt redelijk overeen met de diversiteit van sportverenigingen van Lansingerland in het algemeen. Relevante kenmerken in dit kader zijn onder andere de locatie (spreiding over de drie kernen), binnensport vs buitensport, type sport, aantal leden en leeftijdsopbouw van het ledenbestand.

tabel 1-2: kenmerken deelnemende verenigingen

vereniging	sport	kern	binnen/buiten ⁵ sport	aantal leden 31/12/2010	percentage jeugdleden
ATV Berkenrode	tennis	Berkel	buiten	1036	21%
Combat	tafeltennis	Bleiswijk	binnen	46	26%
Nerash	badminton	Bergschenhoek	binnen	121	45%
Rayo Krav maga	zelfverdediging	Bergschenhoek	binnen	30	0% ⁶
Volley 2B	volleybal	Bergschenhoek	binnen	467	55%
De Kieviten	atletiek/wandelen	Bleiswijk	buiten	410	12%
HVB	hockey	Bleiswijk	buiten	369	76%
BVCB	voetbal/tennis	Bergschenhoek	buiten	1125	55%
The Orioles	honk en softbal	Bergschenhoek	buiten	218	42%
Pedaalridders	wielrennen	Bleiswijk	buiten	225	80%

⁴ Het betreft drie tennisverenigingen, drie voetbalverenigingen, twee hockeyverenigingen, zeven badmintonverenigingen, zeven vechtsportverenigingen, drie gymnastiekverenigingen, drie aerobic/fitness verenigingen, drie schietsportverenigingen, drie jeu-de-boulesverenigingen, twee tafeltennisverenigingen, twee zaalvoetbalverenigingen en een atletiek, wielren, honk-en softbal, korfbal, volleybal, biljart, dans en een basketbalvereniging.

⁵ Alle buitensportverenigingen huren tevens ook binnensportaccommodatie van de gemeente.

⁶ Rayo Krav Maga heeft in 2015 50% jeugdleden.

1-4-2 definities

sportaccommodatiebeleid

Onder het sportaccommodatiebeleid van de gemeente verstaat de rekenkamer: *het verhuren van sportvelden en andere sportaccommodaties aan verenigingen tegen een gereduceerd tarief.*⁷ Belangrijke aspecten van het sportaccommodatiebeleid zijn onder andere:

- beschikbaarheid en kwaliteit van door de gemeente verhuurde sportaccommodaties;
- tarieven sportaccommodaties;
- taakverdeling ten aanzien van onderhoud van gemeentelijke sportaccommodaties tussen sportverenigingen en de gemeente.

Hoewel accommodaties die sportverenigingen zelf aanleggen strikt genomen niet onder deze definitie vallen, zullen we ook aandacht besteden aan het beleid van de gemeente ten aanzien van deze accommodaties. Een relevante aspect van dit beleid is de (co)financiering van accommodaties die door sportverenigingen worden aangelegd.

Onder sportaccommodaties worden zowel de sportzalen en -velden, als de kleedkamers, clubgebouwen en kantines verstaan (voor zover deze in eigendom van de gemeente zijn). Bij buitensportaccommodaties worden kleedkamers, clubgebouwen en kantines geëxploiteerd door de verenigingen zelf.

Hoewel het zwembad ook een gemeentelijke sportaccommodatie is, blijft deze buiten beschouwing in dit onderzoek. Hiervoor zijn twee redenen:

- De tarieven voor het zwembad zijn de afgelopen jaren niet significant verhoogd en alleen onderhevig geweest aan een inflatiecorrectie.⁸
- Het zwembad wordt overwegend gebruikt door recreatieve zwemmers, in plaats van door sportverenigingen.

vitaliteit sportverenigingen

Een gangbare definitie voor de vitaliteit van sportverenigingen is:

*“het vermogen om nu en in de toekomst de eigen sporten aan te kunnen bieden aan eigen en potentiële leden”.*⁹

Belangrijke aspecten van de vitaliteit van sportverenigingen¹⁰ zijn onder andere:

- het aantal leden;
- kader (vrijwilligers en bestuurders);
- accommodatie (beschikbaarheid en kwaliteit);
- beleid en visie;
- financiën;
- sportactiviteiten;
- maatschappelijke activiteiten.

⁷ Rekenkamer Lansingerland (2011) *Scheidsrechter nog dirigent*, p.22.

⁸ Ambtelijke informatie, 15 januari 2015.

⁹ Deze definitie wordt gebruikt in het rapport Vitaliteit Sportverenigingen Eindhoven (2010) en Romeyn en van Kalmthout en het rapport *Vitaliteitsscan sportverenigingen 2012* (2012) Gemeente Den Haag.

¹⁰ Deze aspecten van vitaliteit worden andere genoemd in de eerder genoemde rapporten *Vitaliteit Sportverenigingen Eindhoven* (2010) en *Vitaliteitsscan sportverenigingen 2012* (2012) en het rapport van de rekenkamer Rotterdam *De bal is rond: effecten van verenigingsondersteuning op sportparticipatie* (2009).

De rekenkamer heeft het effect van het sportaccommodatiebeleid op drie aspecten van vitaliteit onderzocht: de twee dimensies waarop het beleid naar verwachting een direct effect kan hebben (accommodatie, financiën) en het aantal leden. Ook is één aspect van vitaliteit onderzocht waar het sportaccommodatiebeleid naar verwachting een indirect op effect zal hebben, namelijk het aantal leden. Het effect op het aantal leden is ook onderzocht omdat sportverenigingen die worden geconfronteerd met stijgende kosten aangeven dat zij die kosten alleen kunnen opvangen door de contributie te laten stijgen. Dit zou volgens de verenigingen leiden tot een daling van het aantal leden. ¹¹

De overige aspecten van vitaliteit van sportverenigingen zijn niet onderzocht omdat ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid naar verwachting alleen een indirect effect hebben op deze aspecten. En omdat sportverenigingen ook niet hebben gesignaleerd dat het sportaccommodatiebeleid invloed zou hebben op deze aspecten. Een verhoging van de tarieven van sportaccommodaties zal bijvoorbeeld geen direct effect hebben op de sportactiviteiten van de vereniging. Sportverenigingen zouden als gevolg van de tariefsverhoging wel kunnen besluiten om minder sportaccommodaties te huren van de gemeente. Dit zou er vervolgens toe kunnen leiden dat sportverenigingen minder sportactiviteiten aanbieden.

1-5 aanpak onderzoek

Voor de beantwoording van de eerste drie onderzoeksvragen zijn documenten bestudeerd en zijn gesprekken gevoerd met de betrokken beleidsmedewerkers van de afdeling Economische en Maatschappelijke Ontwikkeling. Voor de beantwoording van de vierde onderzoeksvraag is een enquête gehouden onder de geselecteerde verenigingen. Voorafgaand aan deze enquête is een gesprek gevoerd met de koepel van buitensportverenigingen in Lansingerland (Verenigde Lansingerlanders). Tevens is een analyse gemaakt van overzichten van huurders van gemeentelijke sportaccommodaties. In de bijlage onderzoeksverantwoording is een uitgebreidere toelichting op de aanpak van dit onderzoek opgenomen.

1-6 leeswijzer onderzoek

In deze nota van bevindingen komen de onderzoeksvragen aan de orde. In hoofdstuk twee wordt het sportaccommodatiebeleid geschetst, waarbij de eerste drie onderzoeksvragen beantwoord zullen worden. Hoofdstuk drie gaat in op de effecten van het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen. In dit hoofdstuk wordt de vierde onderzoeksvraag beantwoord.

De nota van bevindingen bevat de analyses en feiten die horen bij de onderzoeksvragen. Het antwoord op deze vragen en de centrale vraag wordt gegeven in een bestuurlijke nota die bovenop deze nota zal komen. Hierin zullen de bevindingen ook bestuurlijk worden gewogen en beoordeeld.

¹¹ Zie onder andere de brief van Verenigde Lansingerlanders (VLL) van 28 mei 2012 en 14 mei 2014 aan de burgemeester en wethouders van Lansingerland.

2 sportaccommodatiebeleid Lansingerland

2-1 inleiding

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente, waaronder de ontwikkeling van de gehanteerde tarieven voor verhuur van gemeentelijke sportaccommodaties. Daarbij zullen de volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

- 1 Hoe hebben de tarieven voor verhuur van sportaccommodaties zich ontwikkeld?
- 2 Welke andere ontwikkelingen zijn er in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente?
- 3 In hoeverre heeft de gemeente de verwachte effecten van veranderingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen in kaart gebracht?

In paragraaf 2-2 komen de belangrijkste kaders van het sportaccommodatiebeleid aan de orde. In paragraaf 2-3 wordt vervolgens de eerste onderzoeksvraag behandeld, de tweede onderzoeksvraag wordt behandeld in paragraaf 2-4 en de derde onderzoeksvraag in paragraaf 2-5.

2-2 sportaccommodatiebeleid 2010-2014

De gemeente heeft op het terrein van sport en bewegen alleen de wettelijke taak om voor het primair onderwijs een gymnastiekaccommodatie of de middelen hiervoor te verzorgen. De beleidskaders voor het sportaccommodatiebeleid in Lansingerland zijn de tarievennota's sportaccommodaties 2011-2012 en 2014-2018, de sportnota 2014-2018 en de nota vastgoedbeleid. Voor 2014 was er geen vastgestelde sportnota.

De gemeente heeft op het terrein van sport en bewegen alleen een wettelijke taak ten aanzien van gymnastiekonderwijs: in de wet op het primair onderwijs is geregeld dat de gemeente ofwel een ruimte beschikbaar stelt voor gymles ofwel geld beschikbaar stelt waarmee de school in staat is een dergelijke ruimte beschikbaar te krijgen. De gemeente ontvangt hiertoe middelen uit het Gemeentefonds. Scholen in het voortgezet onderwijs ontvangen rechtstreeks een bijdrage van het rijk voor een gymnastiekaccommodatie. De gemeente heeft ten aanzien van het sportaccommodatiebeleid verder dus de vrije keuze om wel of geen beleid te voeren en (eventueel) middelen ter beschikking te stellen. De rekenkamer constateert dat het onderwerp van dit onderzoek (verhuur van sportaccommodaties aan verenigingen tegen een gereduceerd tarief) geen wettelijke taak van de gemeente betreft.

De actuele gemeentelijke beleidskaders voor het sportaccommodatiebeleid zijn:

- De sportnota 2014-2018, waarin de beleidsambities van de gemeente op het gebied van sport en bewegen worden beschreven.¹² In deze nota staat onder andere dat de gemeente 'binnen de aanwezige financiële kaders het mogelijk maakt en bevordert dat zoveel mogelijk inwoners aan enige vorm van sport en/of bewegen doen'.

¹² Sportnota Lansingerland 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014.

In de sportnota staat verder dat de gemeente zich (financieel) verantwoordelijk acht voor het faciliteren van sport door beheer, onderhoud en vervanging van de bestaande sportvoorzieningen van de gemeente. De gemeente ziet geen rol voor zichzelf bij uitbreiding of de realisatie van nieuwe sportvoorzieningen. Ook staat in de sportnota dat voor het aanbieden van sportactiviteiten sterke sportverenigingen nodig zijn met een goede organisatie, actuele kennis en een stevig vrijwilligersapparaat.

In de periode voor 2014 was er geen door de gemeenteraad vastgestelde sportnota.¹³

- De tarievennota sportaccommodaties 2014-2018 inclusief het voorstel aanpassing tarieven buitensport en een aangenomen amendement op dit voorstel.¹⁴ Voor de periode voor 2014 is tevens de tarievennota sportaccommodaties 2011-2012 van belang.¹⁵

Voor de binnensportaccommodaties is ten slotte de nota vastgoedbeleid gemeente Lansingerland relevant.¹⁶ Hierin staat onder andere dat de binnensportaccommodaties (inclusief het zwembad) in eigendom dienen te blijven van de gemeente, omdat deze zonder subsidies niet exploitabel zijn.

2-3 tarieven sportaccommodaties

De tarieven voor sportaccommodaties zijn in de periode 2010-2014 bij 2/3 van de Nederlandse gemeenten met maximaal de inflatie verhoogd. In Lansingerland zijn de tarieven voor sportaccommodaties verhoogd met meer dan de inflatie. Voor buitensportaccommodaties zijn de tarieven verhoogd met 24% in de periode 2011-2014. De inflatie bedroeg in deze periode ongeveer 9%. Voor binnensportaccommodaties zijn de tarieven veel sterker verhoogd (tot maximaal 71% voor turnzaal De Zijde) waarbij er echter wel grote verschillen zijn tussen de groei van de tarieven van de verhuurde accommodaties. Daarnaast zijn in 2011, als gevolg van de harmonisatie van tarieven tussen de kernen, de huurbedragen voor verenigingen in Bleiswijk en Bergschenhoek substantieel gestegen.

2-3-1 landelijke trend tarieven

Een belangrijk aspect van het sportaccommodatiebeleid vormen de huurtarieven voor gemeentelijke sportaccommodaties. Uit onderzoek van het Mulier instituut (2013)¹⁷ bleek dat slechts een derde van de gemeenten in de periode 2010-2014 de tarieven voor huur van sportaccommodaties heeft verhoogd met meer dan de indexering voor inflatie (overwegend minimaal 5% extra per jaar). Twee derde van de gemeenten verhoogde de tarieven dus met maximaal de inflatie. Voor de periode 2014-2018 werd bij 44% van de gemeenten een stijging voorzien van meer dan de inflatie. Hierbij gaat het in meerderheid om tariefsverhogingen variërend van 5 procent tot en met 20 procent boven op de indexering.

¹³ In het onderzoek Scheidsrechter nog dirigent (2011) constateert de Rekenkamer Lansingerland dat de concept sportnota Lansingerland (2009) niet was vastgesteld door de gemeenteraad. Deze nota werd echter volgens ambtenaren wel intern gebruikt door de gemeente, omdat de reden voor het niet aannemen van deze nota niet gelegen waren in de doelen van deze nota.

¹⁴ Tarievennota sportaccommodaties 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014; Amendement A 2014-5 op raadsvoorstel BR1400207 'voorstel aanpassing tarieven buitensport', aangenomen op 28 mei 2014; Raadsvoorstel BR1400207 'voorstel aanpassing tarieven buitensport', vastgesteld op 28 mei 2014.

¹⁵ Tarievennota sportaccommodaties 2011-2012, vastgesteld op 30 september 2010. Kenmerk: T10.01156.

¹⁶ Vastgoedbeleid gemeente Lansingerland, vastgesteld op 30 oktober 2014. Kenmerk: T14.05848.

¹⁷ Recessiepeiling gemeenten 2013, Mulier instituut.

2-3-2 tarieven Lansingerland

harmonisatie tarieven drie kernen

Voor 2011 waren er verschillen tussen de huurtarieven voor sportaccommodaties in de drie kernen van Lansingerland.¹⁸ In Bleiswijk en Bergschenhoek werden bovendien hoge tarieven gerekend voor huur van sportaccommodaties, maar werden verenigingen gecompenseerd door subsidies. In Berkel en Rodenrijs werden lagere tarieven gerekend, maar ontvingen verenigingen geen subsidies voor de huur van accommodaties. Overigens zijn de tarieven voor sportaccommodaties in de periode 2006-2009 gelijk gebleven, met uitzondering van de binnensportaccommodaties in Berkel en Rodenrijs (jaarlijkse indexatie). In 2010 zijn alle tarieven verhoogd met 1%. In 2011 zijn de tarieven geharmoniseerd, wat leidde tot een substantiële verhoging van de tarieven van accommodaties, met name in Bergschenhoek en Bleiswijk.¹⁹ Ook zijn de subsidies in verband met de huur van accommodaties afgebouwd.

invoering profijtbeginsel

In 2012 is door het college besloten de tarieven verder te verhogen in verband met de invoering van het 'profijtbeginsel' vanaf 2013.²⁰ Met het profijtbeginsel werd bedoeld dat een in verhouding groter deel van kosten voor sportaccommodaties gedragen diende te worden door de gebruikers die profijt hebben van de accommodaties (namelijk de sporters), en een kleiner deel door de gemeente. Ten slotte heeft het college in de concept tarievennota sportaccommodaties 2014-2018 het voornemen kenbaar gemaakt de tarieven met jaarlijks 3% plus een indexatie op basis van de consumentenprijsindex te willen verhogen.²¹ Dit in verband met de financiële opgave van de gemeente Lansingerland.

tarieven 2010-2014

Deze opeenvolgende tariefsverhogingen leidde tot een discussie in de gemeenteraad van Lansingerland. Voetbalvereniging Soccer Boys heeft bovendien een juridische procedure gevoerd tegen de eenzijdige verhoging van het uurtarief door de gemeente, die volgens Soccer Boys in strijd was met de huurovereenkomst, en werd door de rechter in het gelijk gesteld.²² Uiteindelijk heeft de gemeenteraad medio 2014 besloten de tarieven wel te verhogen, maar voor buitensportaccommodaties de stijging te beperken tot jaarlijks 5,5% in de periode van 2011-2018.²³ De cumulatieve stijging van de tarieven in de periode 2011-2015 is 24%.

Voor binnensportaccommodaties verschilt de procentuele stijging per type accommodatie. In tabel 2-1 is weergegeven wat de procentuele stijging van de tarieven is in de periode 2011-2015.

¹⁸ Sportverenigingen betalen naast tarieven voor de huur van accommodatie, ook recognities voor opstallen welke eigendom zijn van de verenigingen maar waarbij de grond in eigendom is gebleven van de gemeente.

¹⁹ Tarievennota sportaccommodaties 2011-2012, vastgesteld op 30 september 2010.

²⁰ Brief van college inzake profijtbeginsel sport van 23 oktober 2012.

²¹ De consumentprijsindex (CPI) is een maatstaf voor het meten van de gemiddelde prijsontwikkeling in Nederland.

²² Vonnis van de rechtbank Rotterdam van 17 januari 2014 inzake SV Soccerboys vs de Gemeente Lansingerland.

²³ Amendement A 2014-5 op raadsvoorstel BR1400207 'voorstel aanpassing tarieven buitensport', aangenomen op 28 mei 2014.

Als bijlagen zijn de tarieven opgenomen per binnensport- en buitensportaccommodatie, die de gemeente Lansingerland aan sportverenigingen in rekening brengt.

Verenigde Lansingerlanders en Platform Binnensport Lansingerland

Dertien buitensportverenigingen in Lansingerland worden vertegenwoordigd door de koepelorganisatie Verenigde Lansingerlanders. Deze koepelorganisatie heeft zich (onder andere) verzet tegen de verhoging van de tarieven voor sportaccommodaties. Ook voor binnensportverenigingen was enige tijd een koepelorganisatie actief: Platform Binnensport Lansingerland. De activiteiten van deze organisatie zijn echter inmiddels beëindigd.

tabel 2-1: stijging tarieven 2011-2015 binnensport in procenten

accommodatie	Stijging tarieven 2011-2015
sporthallen	42%
sportzalen	39%
gymzalen	47%
turnzaal De Zijde ²⁴	71%
berghonk Kegelbaan	25%
berghonk Schietbaan	12%
berghonk MFR	18%
dojo's	21%
inflatie (CPI)*	9%

bron: opgave gemeente. Inflatie: www.cbs.nl

Met name in 2013 zijn de tarieven sterk verhoogd, als gevolg van de invoering van het profijtbeginsel. De stijging van de tarieven in de periode 2015-2018 is voor binnensportaccommodaties 3% en een indexatie voor inflatie en 5,5% voor de buitensportaccommodaties. Al gevolg van de besluitvorming in de gemeenteraad zijn voor 2012 en 2013 de reeds aan buitensportverenigingen gefactureerde huurtarieven met terugwerkende kracht verlaagd.

opbrengsten verhuur sportaccommodaties

In tabel 2-2 is een overzicht opgenomen van de inkomsten van de gemeente uit verhuur van sportaccommodaties.

²⁴ In ambtelijk wederhoor heeft de gemeente hierover het volgende opgemerkt: 'Bij de oplevering van Sporthal De Zijde in de zomer van 2010 is in het resterende jaar een tijdelijk (laag) tarief gehanteerd. Dit in afwachting van het ingaan van het geharmoniseerde tarievenbeleid per 1 januari 2011. De stijging van het huurtarief lijkt hierdoor excessief'.

tabel 2-2: inkomsten verhuur sportaccommodaties (exclusief zwembad) in € per jaar

	2010	2011	2012	2013	2014
buitensport	605.328	338.034	335.753	364.670	380.510
binnensport	457.467	510.708	498.165	1.041.198	1.078.286
waarvan:					
verenigingen ²⁵	265.436	297.241	293.149	497.420	499.284
scholen	100.119	104.481	101.928	364.038	383.937
overige verhuur	37.064	54.137	47.142	179.742	195.064
sportfondsen ²⁶	54.848	54.848	55.945		
totaal	1.062.795	848.742	833.918	1.405.868	1.458.796

bron: opgave gemeente

De totale opbrengsten uit verhuur dalen sterk in 2011. Dit komt doordat de huuropbrengsten van sportaccommodaties aan verenigingen uit Bergschenhoek en Bleiswijk sterk zijn verminderd. Deze lagere huuropbrengsten hingen samen met de harmonisatie van huurtarieven en de vermindering van de subsidies aan verenigingen in deze kernen (zie paragraaf 2-3).

Voor de stijging van de opbrengsten vanaf 2013 zijn drie redenen aan te wijzen. De eerste oorzaak betreft de extra huuropbrengsten van scholen in 2013. Voor 2013 werden geen huuropbrengsten ontvangen van basisscholen voor het gebruik van binnensportaccommodaties, maar alleen van scholen in het middelbaar onderwijs. Na 2013 worden ook huuropbrengsten ontvangen van basisscholen.

Een tweede verklaring is de reeds toegelichte verhoging van de huurtarieven.

Ten derde werden de opbrengsten van de accommodaties die tot 2013 door Sportfondsen werden geëxploiteerd voorheen gesaldeerd met de uitgaven voor beheer, waardoor de overige opbrengsten zijn toegenomen.

Verder merkt de rekenkamer op dat mogelijk ook sprake van een intensievere benutting van de binnensportaccommodaties. Zo is het aantal huurders in de categorie overige verhuur (m.u.v. huurders van accommodaties die door sportfondsen werden geëxploiteerd) gestegen tot 89. In 2012 waren dit er nog 34.²⁷ Het aantal sportverenigingen dat deze locaties huurde is daarbij stabiel gebleven.

Volgens de sportnota 2014-2018 besteedt de gemeente Lansingerland in 2014 in totaal circa € 6,6 miljoen aan sport (o.a. voor sportaccommodaties en subsidies). De baten (inclusief verhuur van het zwembad) bedragen in hetzelfde jaar € 2,4 miljoen.²⁸

²⁵ Dit zijn niet uitsluitend sportverenigingen uit Lansingerland.

²⁶ Deze opbrengsten betreffen de sportaccommodaties Anjerdreef, Oostmeerhal en Sterrenhal die tot 1 januari 2013 werden geëxploiteerd door Sportfondsen. Van deze accommodaties kan voor de periode 2010-2012 geen verdeling van huuropbrengsten per categorie worden gegeven.

²⁷ Het aantal huurders in 2012 is mogelijk iets hoger omdat voor een klein bedrag van de huuropbrengsten geen aparte registratie is gemaakt van de gegevens van de huurder.

²⁸ Sportnota Lansingerland 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014.

2-4 andere ontwikkelingen sportaccommodatiebeleid

De subsidies voor huur van sportaccommodaties zijn afgebouwd in de periode 2010-2014, als gevolg van de harmonisatie van tarieven tussen de kernen. De gemeente heeft ook de andere subsidies aan sportverenigingen in de periode 2010-2014 sterk verminderd. Vanaf 2014 worden slechts bepaalde activiteiten gesubsidieerd. Tot en met 2013 werden daarnaast vaste subsidies gegeven voor aantallen jeugdleden of sporters uit bepaalde doelgroepen. Ook verleent de gemeente vanaf 2014 geen subsidies meer voor renovatie of nieuwbouw van sportaccommodaties van sportverenigingen. De financiële consequenties van de vermindering van subsidies verschillen sterk per vereniging.

De gemeente heeft er verder voor gekozen om de gemeentelijke sportaccommodaties niet verder uit te breiden.

Het bij het onderhoud van de buitensportaccommodaties na te streven kwaliteitsniveau is teruggebracht van een hoogwaardig tot een sober en doelmatig niveau. Verenigingen in Berkel en Rodenrijs dienen bovendien vanaf 2013 meer onderhoudswerkzaamheden zelf uit te voeren. Met sportverenigingen in de andere kernen was dit al onderdeel van de huurvoorwaarden. Ook hebben verenigingen de mogelijkheid om tegen een vergoeding bepaalde onderhoudswerkzaamheden zelf uit te voeren.

Ten slotte zijn de voorwaarden van de huur van buitensportaccommodaties aangepast: verenigingen huren nu de accommodatie voor de tijden dat zij de accommodatie gebruiken in plaats van een volledige week.

2-4-1 subsidies

De gemeente ondersteunt activiteiten van sportverenigingen door sportaccommodaties te verhuren tegen tarieven onder de kostprijs, maar ook door het verstrekken van subsidies. Het grootste deel van de subsidies aan sportverenigingen in 2010 was bedoeld voor het betalen van de huur van sportaccommodaties. Bovendien ontvingen enkele verenigingen in 2011 en 2012 nog een subsidie ter compensatie van de stijging van de huurtarieven. Na 2012 zijn geen subsidies meer verstrekt voor het betalen van de huur.

Naast subsidies voor de huur, ontvingen sportverenigingen in de periode 2010-2014 subsidies voor:

- het aantal jeugdleden;
- het aantal sporters uit specifieke doelgroepen zoals ouderen en aangepast sporten;
- speciale activiteiten (de zogenoemde 'sportstimulering -en ondersteuningssubsidie');
- nieuwbouw of verbouwing van accommodaties (eenmalig).²⁹

Mede naar aanleiding van het rapport van de Rekenkamer Lansingerland 'scheidsrechter nog dirigent' (2011) is het subsidiebeleid van de gemeente aangepast per 1 januari 2014. Structurele subsidies voor jeugdleden of sporters uit specifieke doelgroepen worden niet meer verstrekt. Ook worden geen subsidies meer verstrekt voor nieuwbouw of verbouwing van accommodaties. Er zijn nog wel subsidies beschikbaar voor:

²⁹ Idem.

- stimulering van de breedtesport (hiervoor is in 2014 en in 2015 een bedrag van € 15.000 begroot);³⁰
- uitvoering van activiteiten gericht op specifieke doelgroepen die niet of nauwelijks bewegen en sporten.³¹ Deze subsidies worden verstrekt in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning.³² Voor deze subsidies is in 2014 een bedrag van € 40.000 begroot en in 2015 een bedrag van €25.000.-

In tabel 2-3 is weergegeven voor welke bedragen de gemeente subsidies heeft verstrekt aan sportverenigingen. Op basis van de door de gemeente aangeleverde gegevens is onderscheid gemaakt tussen subsidies voor accommodatiehuur, subsidies voor jeugdleden en overige subsidies. De rekenkamer constateert dat in 2010 het overgrote deel van de subsidies de compensatie van (de stijging van) huurtarieven voor sportaccommodaties betrof.

tabel 2-3: subsidies sportverenigingen 2010-2014 in € per jaar

jaar	2010	2011	2012	2013	2014
huur	413.139	4.374	13.194		
jeugdleden	94.401	109.327	54.468	16.090	
overige	15.218	6.465	13.320	1.277	1.706
totaal	522.758	120.166	80.982	17.366	1.706

bron: opgave gemeente.

Uit tabel 2-3 blijkt dat het bedrag aan verstrekte subsidies voor accommodatiehuur in korte tijd is afgebouwd tot vrijwel nihil. Hier staat tegenover dat voor sportverenigingen in Bergschenhoek en Bleiswijk de huurtarieven in 2011 zijn verlaagd als gevolg van de harmonisatie van huurtarieven. De subsidies die in 2011 en 2012 zijn versterkt voor accommodatiehuur dienen ter compensatie van de stijgende tarieven.

Ook de andere subsidies zijn afgebouwd. In de periode 2010-2014 zijn wel incidentele subsidies verstrekt aan sportverenigingen voor nieuwbouw of verbouwing van accommodatie, deze zijn niet opgenomen in tabel 2-3. In 2010/11 is aan BVCB een incidentele subsidie van € 343.000,- verstrekt voor de bouw van een aantal kleedkamers. In 2012 heeft de vereniging Soccer Boys een incidentele subsidie ontvangen van € 37.767,95 voor de renovatie van een aantal.³³

De financiële consequenties van de lagere subsidies voor accommodatiehuur op individuele sportverenigingen zijn onder andere afhankelijk van het type accommodatie dat gehuurd wordt van de gemeente en de wijziging van de tarieven.

³⁰ De regels voor deze subsidies zijn vastgelegd in *subsidiebeidsregels sport 2014*, Corsanummer: T13.05659

³¹ Bijvoorbeeld jeugd met overgewicht en/of bewegingsachterstand, senioren, gehandicapten of mensen met een chronische aandoening.

³² De regels voor deze subsidies zijn vastgelegd in *Subsidiebeidsregels ten behoeve van het subsidiebeleid Maatschappelijke Ontwikkeling 2014-2018*, Corsanummer: T13.01105

³³ Verder is een incidentele subsidie van € 15.000 aan de stichting Tafeltennisgebouw mogelijk bestemd voor nieuwbouw of verbouwing van een accommodatie.

Voor de geselecteerde verenigingen zijn in tabel 2-4 de bedragen van de verstrekte subsidies voor accommodatiehuur en de huurbedragen voor sportaccommodaties in 2010 en 2014 per vereniging weergegeven. Uit tabel 2-4 blijkt dat de financiële consequenties per vereniging sterk verschillen.

tabel 2-4: Subsidies accommodatiehuur en huurtarieven geselecteerde sportverenigingen in € per jaar

	2010	2010	2010	2014			
	huur	subsidie	saldo	huur	verschil	%	wijziging accommodatie
ATV Berkenrode	37.765	0	37.765	44.684	6.919	18	geen
Combat	10.178	5.949	4.229	9.044	4.815	11	het aantal uren is verminderd van naar schatting 405 (2010) tot 258 (2014).
Nerash	8.152	0	8.152	14.055	5.903	72	kleinere accommodatie, minder uren
Rayo Krav Maga ³⁴	---	0		5.112		--	kleinere accommodatie, minder uren
Volley 2B	58.387	10.819	47.568	54.536	6.968	15	minder uren.
De Kieviten	8.046	6.991	1.055	3.177	2.122	201	geen
HVB	26.196	21.323	4.873	13.740	8.867	182	geen
BVCB	159.939	116.912	43.027	64.191	21.164	49	Geen
The Orioles	42.740	37.000	5.740	8.385	2.645	46	1 softbalveld minder per 1/1/2013
Pedaalridders ³⁵	0	0	0	0	--	--	Geen

bron: opgave gemeente

Uit het door de gemeente verstrekte overzicht van subsidies bleek verder dat twee van de geselecteerde verenigingen nog andere subsidies ontvingen, naast de subsidies voor accommodatiehuur. Het betrof subsidies voor het aantal jeugdspelers. Nerash ontving in 2010 € 3.889 en Volley2B € 15.000. In 2014 ontving geen van de geselecteerde verenigingen een subsidie. Verder ontvingen de geselecteerde verenigingen in de periode 2010-2014, behalve de subsidies voor jeugdspelers en zaalhuur, nauwelijks andere subsidies. Nerash ontving in 2011 een incidentele subsidie van € 145 en in 2013 € 269,50 voor een 'clinic'. Volley2B ontving in 2010 een subsidie van € 700 voor 'notariële kosten'.

2-4-2 uitbreiding of vervanging sportaccommodaties

De gemeente financierde tot 2014 de aanleg van nieuwe accommodaties en de vervanging van bestaande gemeentelijke sportaccommodaties. Voor iedere sportaccommodatie is een beheerplan aanwezig of opgesteld in de periode 2010-2014. Op basis van de verschillende relevante kwaliteitseisen (bijvoorbeeld van sportbonden) en afschrijvingstermijnen vormen deze de input voor het opstellen van

³⁴ Het huurbedrag van Rayo Krav Maga in 2010 kon niet met zekerheid worden vastgesteld op basis van de door de gemeente verstrekte gegevens.

³⁵ De Pedaalridders maken gebruik van een oude gemeente werf. Volgens de opgave van de gemeente wordt hier geen huurbedrag voor betaald.

het Meerjaren Investeringsprogramma en de begroting³⁶. Uitbreiding van sportvelden en binnensportaccommodaties werd tot 2012 volledig gefinancierd door de gemeente. Met betrekking tot de aanleg van clubgebouwen en kleedkamers zijn de verantwoordelijkheden minder duidelijk: bij de aanleg van Sportpark het Hoge Land is met de sportverenigingen die van dit park gebruik maken overeengekomen dat de gemeente de kosten voor de bouw van kleedkamers op zich nam maar dat toekomstige renovatie- en vervangingskosten voor rekening van de gebruikers komen. Voor andere kernen is een dergelijke uitspraak volgens de gemeente nooit eenduidig vastgelegd.³⁷

Verenigingen konden tot en met 2013 een eenmalige aanvraag doen voor subsidie van een verbouwing of nieuwbouw van de accommodatie. Tot en met 2012 werd hierbij geen eigen bijdrage van verenigingen gevraagd. In 2013 werd van sportverenigingen verwacht dat zij zelf 33% zouden financieren. Dit gold echter alleen bij uitbreidingen en niet bij vervangingsinvesteringen. Ook konden (en kunnen) verenigingen er voor kiezen om zelf op eigen kosten een sportveld aan te leggen.

Zoals is toegelicht in paragraaf 2-4-1 konden verenigingen na 1 januari 2014 geen subsidie meer aanvragen voor nieuwbouw of renovatie van sportaccommodaties. De gemeente ziet bovendien vanaf 2014 voor zichzelf geen rol zien bij de realisatie van nieuwe voorzieningen of bij uitbreiding van bestaande voorzieningen. De gemeente wil wel de bestaande sportaccommodaties in stand houden. Dit is ook expliciet vastgelegd in de sportnota 2014-2018. In de sportnota wordt verder opgemerkt dat bestaande afspraken en overeenkomsten over het beschikbaar stellen van terreinen en gebouwen worden nageleefd.

2-4-3 onderhoud en beheer

binnensportaccommodaties

Het beheer van binnensportaccommodaties is vanaf 1 januari 2013 uitbesteed aan Optisport. Daarvoor werd een deel van de binnensportaccommodaties onderhouden door Sportfondsen en een deel door de gemeente zelf.

Bij de binnensportaccommodaties is in de onderzoeksperiode geen sprake geweest van expliciet vastgestelde wijzigingen ten opzichte van het onderhoud. Volgens de gemeente zijn door Optisport wel kosten bespaard door het professionaliseren van de inkoop en het toezicht op bijvoorbeeld schoonmaakwerkzaamheden.³⁸ Mede als gevolg van de wijzigingen in wijze waarop de gemeente de uitvoering van het onderhoud en beheer heeft georganiseerd, was het voor de gemeente in het kader van dit onderzoek niet mogelijk een overzicht op te stellen van de uitgaven voor onderhoud en beheer in de periode 2010-2014.

buitensportaccommodaties

Het onderhoud aan de buitensportaccommodaties wordt uitgevoerd in opdracht van de gemeente. Enkele beheertaken worden uitgevoerd door de verenigingen. Bij het

³⁶ Ambtelijke reactie, 4 mei 2015.

³⁷ Financieel meerjarenperspectief sportbeoefening, T11.11134.

³⁸ Ambtelijke reactie, 4 mei 2015.

uitvoeren van onderhoud en beheer kan onderscheid worden gemaakt tussen drie typen werkzaamheden:

- 1 Werkzaamheden die verenigingen verplicht zijn uit te voeren, zonder vergoeding. Dit betreft onder andere het legen van afvalbakken en belijnen van velden.
- 2 Werkzaamheden die door de exploitant (gemeente) worden uitgevoerd, maar die verenigingen tegen een bepaalde vergoeding zelf kunnen uitvoeren.³⁹
- 3 Onderhoud dat dermate specialisme van competenties of machines vergt, dat dit door de gemeente wordt aanbesteed.

Er is een zogeheten 'kruisjeslijst' opgesteld waar per vereniging is aangegeven welke werkzaamheden zij uitvoeren. Bij het vaststellen van het beheerplan buitensportaccommodaties op 5 juli 2012 is besloten dat de voorwaarden m.b.t. het uitvoeren van werkzaamheden door verenigingen worden geharmoniseerd.⁴⁰ Voor 2012 werden werkzaamheden uit de eerste categorie in Berkel en Rodenrijs door de gemeente uitgevoerd. Na vaststelling van het beheerplan werden deze werkzaamheden niet meer uitgevoerd door de gemeente. Bovendien werden verenigingen vanaf de vaststelling van het beheerplan de mogelijkheid geboden om de werkzaamheden uit de tweede categorie tegen een vergoeding uit te voeren. De door de gemeente uitgevoerde werkzaamheden worden periodiek aanbesteed. Aannemingsbedrijf Jos Scholman voert momenteel deze werkzaamheden uit.

Bij het beheer van de sportvelden werd in 2010 en 2011 uitgegaan van een hoogwaardig kwaliteitsniveau. Bij het vaststellen van het beheerplan buitensportaccommodaties op 5 juli 2012⁴¹ is het kwaliteitsniveau teruggebracht naar het niveau 'sober en doelmatig'.

De lasten voor het uitbesteed onderhoud en beheer van buitensportaccommodaties in de periode 2010-2014 zijn weergegeven in tabel 2-5.

tabel 2-5: kosten uitbesteed onderhoud en beheer

jaar	2010	2011	2012	2013	2014
bedrag	311.952	332.741	408.694	375.976	358.064

bron: opgave gemeente

De toename van de kosten voor uitbesteed werk kan volgens een betrokken medewerker onder andere worden verklaard door het professionaliseren van het beheer sinds circa 2012, het wegwerken van achterstallig onderhoud en een vermindering van de inzet van de medewerkers van de gemeente. De taken die zij uitvoerden zijn vervolgens ondergebracht bij aannemingsbedrijf Jos Scholman.

³⁹ De gemeente Lansingerland schatte de kostprijs van het uitvoeren van de eerste categorie werkzaamheden op € 49.000 en € 55.000 voor de tweede categorie.

⁴⁰ Beheerplan sportparken, BR1200126.

⁴¹ Beheerplan sportparken, BR1200126.

2-4-4 **aanpassing standaard huurovereenkomst**

De gemeente heeft de standaard huurovereenkomst voor buitensportaccommodaties aangepast. Deze standaard huurovereenkomst ging voorheen uit van onbeperkt gebruik binnen de huurperiode. De nieuwe overeenkomst gaat uit van bloktijden, waarbinnen een 'vaste' huurder gebruik kan maken van de accommodatie. Buiten deze bloktijden is gebruik mogelijk door een 'incidentele' huurder. Bij deze incidentele huurders kan volgens de gemeente bijvoorbeeld gedacht worden aan scholen. Volgens de gemeente gaat deze regeling niet ten kosten van de gebruiksmogelijkheden van verenigingen, aangezien deze bloktijden in overeenstemming met de verenigingen zijn bepaald en overeenkomen met de tijden dat de vereniging de accommodatie gebruikt.⁴² De gemeente was voornemens de nieuwe overeenkomsten gedurende 2014 (afhankelijk van de data van beëindiging van de lopende overeenkomsten) te laten ondertekenen.⁴³ Volgens de gemeente is dat op dit moment voor alle verenigingen op één na geregeld.⁴⁴

2-5 **onderzoek gemeente naar effecten sportaccommodatiebeleid**

De gemeente heeft voor een deel van de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid onderzocht wat de verwachte effecten zijn. Volgens een analyse van de gemeente zou de harmonisatie van de tarieven in 2011 met name voor enkele binnensportverenigingen in Bleiswijk negatieve gevolgen hebben. De verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties na 2011 zou volgens de gemeente leiden tot een geleidelijke toename van de gemiddelde eigen bijdrage per sporter van € 52 in 2011 tot € 74 in 2014 (+42%). De verhoging van de huurtarieven van sportaccommodaties zou volgens de gemeente niet leiden tot een even grote stijging van de contributies. Volgens de gemeente zijn de komende jaren geen grote investeringen meer nodig in sportvelden en kleedkamers, waardoor sportverenigingen de tijd hebben om middelen te reserveren om dergelijke investeringen zelf te dragen. De gemeente heeft geen onderzoek gedaan naar de verwachte gevolgen van de verhoging van de huurtarieven voor de vitaliteit van individuele verenigingen.

De gemeente heeft de afgelopen jaren verenigingen ondersteund met o.a. subsidies en huurtarieven voor sportaccommodaties die onder de kostprijs liggen. Uit dit beleid kan worden afgeleid dat de gemeente belang hecht aan vitale sportverenigingen. In de sportnota 2014-2018 (en eerdere conceptversies⁴⁵ van deze sportnota) is dit ook expliciet door de gemeente onderkend.⁴⁶ Daarom verwacht de rekenkamer dat de gemeente vooraf onderzoek doet naar de verwachte effecten van de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen. De rekenkamer heeft in kaart gebracht welk onderzoek de gemeente heeft gedaan naar de verwachte effecten van wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid. Zo is in de tarievennota 2011-2012 (2010) een berekening gemaakt van de gevolgen van harmonisatie van tarieven voor de verenigingen. Hierbij is een indicatie gegeven van de absolute en procentuele stijging van de huurkosten per vereniging, uitgaande van een ongewijzigde huur van accommodaties. Tevens is berekend wat de stijging van het huurtarief per lid is. Volgens deze analyse zou de harmonisatie van de tarieven in 2011

⁴² Ambtelijke reactie, 15 juni 2015.

⁴³ Sportnota 2014-2018, p. 13.

⁴⁴ De gemeente heeft dit aangegeven in ambtelijk wederhoor.

⁴⁵ Conceptsportnota Lansingerland in beweging 2013-2018, corsa T13.03901 en de conceptsportnota Lansingerland 2009.

⁴⁶ Sportnota 2014-2018, p. 16.

met name voor enkele binnensportverenigingen in Bleiswijk negatieve gevolgen hebben.

In het financieel meerjarenperspectief sportbeoefening (2011)⁴⁷ is verder in beeld gebracht wat volgens de gemeente de effecten zouden zijn van twee andere maatregelen:

- een verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties, wat tot € 290.000 extra opbrengsten in 2014 zou leiden;
- verlaging van het kwaliteitsniveau van het onderhoud van sportaccommodaties, wat tot een besparing van € 113.000 jaarlijks zou leiden.

De gemeente heeft berekend wat invoering van deze maatregelen zou betekenen voor de (fictieve) eigen bijdrage die sporters betalen voor gebruik van een sportaccommodatie. Deze prijs was berekend door de huurinkomsten van de gemeente te delen door het aantal sporters dat gebruik maakt van de sportaccommodaties. Volgens berekening van de gemeente zouden de maatregelen leiden tot een geleidelijke toename van de gemiddelde eigen bijdrage per sporter van € 52 in 2011 tot € 74 in 2014 (+42%).

De gemeente merkt verder op dat verhoging van de huurtarieven van sportaccommodaties niet zullen leiden tot een even grote stijging van de contributies: *“Uitzonderingen daargelaten zijn de lasten van de sportvelden voor de meeste verenigingen slechts een kwart van de totale begroting. De invloed van huurtarieven op de bereikbaarheid van de sport zijn hierdoor relatief beperkt: een stijging van de huurtarieven met 10% levert de gemiddelde sporter een kostenstijging van circa 2,5% op”*⁴⁸⁴⁹

De gemeente heeft geen onderzoek gedaan de gevolgen voor de vitaliteit van individuele verenigingen van de verhoging van de huurtarieven.

In het financieel meerjarenperspectief wordt verder aandacht besteed aan de mogelijke effecten van het afschaffen van subsidies op bouw of renovatie van sportaccommodaties. Volgens de gemeente zijn de komende jaren geen nieuwe investeringen meer nodig voor extra aanleg van buitensportvelden. Sportverenigingen kunnen daardoor volgens de gemeente anticiperen op de gevolgen van het beleid dat investeringen in nieuwe sportvelden niet meer worden betaald door de gemeente. Na de verwachte renovatie van de kleedkamers van BVCB, de Weidevogels en Soccer Boys zouden volgens de gemeente ook alle kleedkamers op een acceptabel niveau zijn gebracht en zijn de komende jaren geen grootschalige renovaties meer te verwachten. De gemeente signaleerde wel dat niet iedere vereniging (voldoende) middelen reserveerde om toekomstig groot onderhoud en vervanging te dekken.

⁴⁷ Financieel meerjarenperspectief sportbeoefening pagina, corsanummer T11.11134.

⁴⁸ Financieel meerjarenperspectief sportbeoefening pagina, corsanummer T11.11134, p. 5.

⁴⁹ In de ambtelijke reactie op deze bevinding geeft de gemeente aan dat dit niet te kwalificeren is als een uitgangspunt van de gemeente. De gemeente is er zich volgens eigen zeggen van bewust dat het percentage voor binnensport hoger zal liggen dan voor de buitensport

3 effecten sportaccommodatiebeleid

3-1 inleiding

In dit hoofdstuk komt onderzoeksvraag 4 aan de orde: Welke effecten hebben de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van de sportverenigingen? Zoals beschreven in paragraaf 1-4 heeft de rekenkamer drie aspecten van vitaliteit onderzocht, te weten accommodatie, financiën en ledenaantal. Allereerst komen in paragraaf 3-2 de resultaten van een verkennende literatuurstudie naar de effecten van het sportaccommodatiebeleid op de vitaliteit van sportverenigingen aan de orde. Op basis van dit onderzoek zijn enkele hypothesen geformuleerd m.b.t. de effecten van het sportaccommodatiebeleid van Lansingerland, die in paragraaf 3-3 benoemd worden. Vervolgens komen de bevindingen van het onderzoek van de rekenkamer bij de geselecteerde verenigingen in Lansingerland aan de orde. Paragraaf 3-4 beschrijft de effecten van het sportaccommodatiebeleid voor de accommodatie van deze sportverenigingen. In de eerste subparagraaf komen de resultaten van een analyse van het totale aantal verenigingen en in de tweede subparagraaf de resultaten van de enquête onder de geselecteerde sportverenigingen. Paragraaf 3-5 beschrijft de effecten van dat beleid voor de financiën van de verenigingen. In de eerste sub paragraaf komt de algemene financiële situatie aan de orde. In de volgende twee sub paragrafen wordt ingegaan op de maatregelen die verenigingen kunnen nemen om hun financiële situatie te verbeteren (bijvoorbeeld de verhoging van de contributie). Paragraaf 3-6 beschrijft de effecten van het sportaccommodatiebeleid voor het ledenaantal van sportverenigingen. In paragraaf 3-7 worden overige effecten van gemeentelijk beleid beschreven die zijn opgetreden bij de onderzochte verenigingen.

3-2 ander onderzoek naar effecten sportaccommodatiebeleid op vitaliteit sportverenigingen

Ten behoeve van de onderzoeksopzet heeft de rekenkamer reeds een verkennende literatuurstudie uitgevoerd naar bestaande kennis over effecten van het verhogen van huurtarieven in andere gemeenten. De uitkomsten van die verkenning worden hieronder kort weergegeven.

financiële situatie sportverenigingen

Naar de effecten van economische factoren op sportverenigingen in Nederland in het algemeen is onderzoek gedaan door het Mulierinstituut, een instelling voor sociaal wetenschappelijk sportonderzoek. Dit instituut publiceerde in 2013 het onderzoeksrapport 'sport en recessie, doorwerking economische recessie op sportbeleid, sportorganisatie en sportdeelname'. Het betreft een onderzoek, in opdracht van het ministerie van VWS, onder 168 gemeenten in Nederland. Uit het onderzoek blijkt dat vier op de tien gemeenten in de periode 2010-2014 bezuinigd heeft op de subsidies aan sportverenigingen. Bovendien heeft een derde van de gemeenten de huurtarieven voor sportaccommodaties met meer dan de indexering verhoogd, of de korting op de tarieven die aan de verenigingen werd toegekend

verlaagd.⁵⁰ Uit het onderzoek komt naar voren dat Nederlandse sportverenigingen niettemin financieel stabiel zijn.⁵¹

invloed contributie op ledenaantal

Uit het zelfde onderzoek blijkt dat sportambtenaren van Nederlandse gemeenten in 2013 verwachtten dat verenigingen hun contributies de jaren daarna zullen verhogen.⁵² In de periode tot 2013 zag volgens hetzelfde onderzoek slechts een klein aantal verenigingen de inkomsten uit contributies toenemen, wat doet vermoeden dat weinig verenigingen hun contributie sterk verhoogden. Dit wordt bevestigd in onderzoek van de gemeente Amsterdam, waaruit blijkt dat tussen 2009 en 2013 de gemiddelde jaarlijkse contributie voor de sporters met minder dan indexering is toegenomen; van 237 euro naar 241 euro.⁵³ De beperkte stijging van de contributie tot 2013 komt volgens onderzoekers van het Mulier instituut doordat bestuurders van sportverenigingen bang zijn dat leden door contributieverhogingen vertrekken en de inkomsten juist dalen. Die angst wordt niet ondersteund door empirisch onderzoek. Uit empirisch onderzoek naar de effecten van prijsverhogingen op sportdeelname blijkt namelijk dat prijsverhogingen in de sport maar beperkt consequenties hebben voor de deelname en dat er een bereidheid is bij sporters om meer te betalen voor de sportbeoefening (o.a. Wicker, 2011; Kesenne, 2011; Driessen en Siemons, 2012 in de Recessiepeiling gemeenten 2013 van het Mulierinstituut).

3-3 hypotheses

Aangezien de onderzoeksvragen geen normatief karakter hebben, heeft de rekenkamer in dit onderzoek geen normen gehanteerd. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn wel enkele werkhypotheses geformuleerd over de effecten van het sportaccommodatiebeleid in Lansingerland. Deze werkhypotheses zijn gebaseerd op de verkennende literatuurstudie die in paragraaf 3-2 is weergegeven. Die hypothesen, die reeds in de onderzoeksopzet zijn vermeld, zijn de volgende:

- sportverenigingen zullen hun contributie verhogen om de tariefsverhoging voor sportaccommodaties op te vangen. Hierdoor zal de financiële situatie van sportverenigingen niet verslechteren en zullen sportverenigingen dezelfde sportaccommodaties kunnen blijven gebruiken;
- de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid zullen geen effect hebben op het aantal leden van sportverenigingen.

Deze werkhypotheses zijn in dit onderzoek getoetst.

3-4 accommodatie

3-4-1 aantal verenigingen dat accommodatie huurt van gemeente

Van de 36 sportverenigingen die volgens een overzicht van de gemeente in 2010 accommodatie huurden van de gemeente, deden vier verenigingen dat in 2014 niet meer. Omdat niet duidelijk is of er anderzijds in die periode nieuwe huurders zijn bijgekomen, kan de rekenkamer niet

⁵⁰ Hoekman 'Recessiepeiling gemeenten', 2013.

⁵¹ Van Kalmthout e.a. (2013) in Hoekman e.a. (2014) 'Sport en recessie. Doorwerking economische recessie op sportbeleid, sportorganisatie en sportdeelname'.

⁵² Hoekman 'Recessiepeiling gemeenten', 2013.

⁵³ Gemeente Amsterdam, 2013 in Hoekman e.a. (2014) Sport en recessie.

vaststellen of het aantal sportverenigingen in Lansingerland dat accommodatie huurt van de gemeente in de periode van 2010 tot en met 2014 is toe- of afgenomen. De tariefsverhogingen hebben in ieder geval niet geleid tot een sterke daling van het aantal sportverenigingen dat accommodatie huurt van de gemeente.

Een van de aspecten van vitaliteit betreft de accommodatie van sportverenigingen. Als een vereniging beschikt over een kleinere accommodatie of een accommodatie minder lang huurt, kan ze minder sportactiviteiten aanbieden. Dat wil overigens niet zeggen dat een kleinere accommodatie altijd leidt tot minder sportactiviteiten, aangezien door efficiënter gebruik het mogelijk kan zijn om minder accommodatie te huren maar dezelfde activiteiten aan te bieden.

Als de staat van onderhoud van sportvelden verslechterd kan de kans op blessures toenemen. Bovendien kan door de bond besloten worden dat op het veld geen competitiewedstrijden gespeeld mogen worden. Hierdoor neemt het vermogen van de vereniging de eigen sport aan te kunnen bieden aan eigen en potentiële leden (de vitaliteit) af.

Om het effect van het sportaccommodatiebeleid op het aspect 'accommodatie' in kaart te brengen heeft de rekenkamer een vergelijking gemaakt tussen het aantal sportverenigingen dat in 2010 en 2014 een accommodatie huurde van de gemeente. Voor het aantal verenigingen in 2010 is het overzicht van sportverenigingen gebruikt dat is opgenomen in de tarievennota sportaccommodaties 2011-2012.⁵⁴ Van 36 sportverenigingen in het overzicht bleken vier verenigingen in 2014 geen accommodatie meer te huren van de gemeente.⁵⁵ Dit zou een daling van 11% betekenen. De sportverenigingen die niet meer huren van de gemeente zijn de verenigingen Chung Shin (vechtsport), Yarin (badminton), het Berghonk (schietvereniging) en TTV Bergschenhoek '69 (tafeltennis). Chung Shin bestaat nog steeds. TTV Bergschenhoek '69 is volgens een bestuurder van een andere sportvereniging Tafeltennisvereniging Bergschenhoek per 1-1-2014 ontbonden wegens een gebrek aan leden.

Het is echter mogelijk dat er in de periode 2010-2014 nieuwe huurders zijn bijgekomen. In 2014 bleek namelijk ook een aantal verenigingen sportaccommodatie te huren van de gemeente die niet werden vermeld op het overzicht in de sportnota 2011-2012. Uit een specificatie van de huuropbrengsten bleek een deel van deze verenigingen in 2010 wel accommodatie te huren van de gemeente. Of de resterende verenigingen daadwerkelijk nieuwe huurders zijn, kon niet met zekerheid worden vastgesteld. Dit komt doordat voor een deel van de binnensportaccommodaties in de periode 2011-2012 geen specificatie van opbrengsten per huurder beschikbaar was.

In paragraaf 2-3-2 is reeds opgemerkt dat het aantal sportverenigingen dat gebruik maakt van de accommodaties die niet door Sportfondsen werden geëxploiteerd, stabiel is gebleven.

⁵⁴ Overigens zijn in dit overzicht een aantal verenigingen dubbel vermeld. Tevens ontbreken in dit overzicht een aantal verenigingen dat op 2010 reeds een accommodatie huurde. Deze verenigingen zijn buiten beschouwing gelaten.

⁵⁵ Van de 39 verenigingen die op het overzicht in de sportnota vermeld worden, bleek 1 vereniging een muziekvereniging, 1 een majorette vereniging en 1 een welzijnsorganisatie.

Samenvattend constateert de rekenkamer dat sinds 2010 een relatief klein aantal kleinere binnensportverenigingen is gestopt met het huren van accommodatie van de gemeente. Of het aantal sportverenigingen in Lansingerland dat accommodatie huurt van de gemeente toe –of afneemt kan de rekenkamer, gelet op het bovenstaande niet vaststellen. De rekenkamer concludeert dat de huurverhogingen in ieder geval niet hebben geleid tot een sterke afname van het aantal verenigingen dat accommodatie huurt van de gemeente.

3-4-2 ontwikkelingen capaciteit en gebruik accommodatie

Er zijn er drie nadelige gevolgen van de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid voor de beschikbaarheid van geschikte sportaccommodatie voor de onderzochte verenigingen in Lansingerland. Ten eerste huren vier van de tien verenigingen door hogere tarieven hun accommodatie voor minder tijd en/of een kleiner deel van die accommodatie. Een vereniging huurt een compleet veld minder. Verenigingen blijven over het algemeen wel het dezelfde type accommodatie huren. De hypothese dat sportverenigingen dezelfde accommodatie blijven huren kan dus deels worden verworpen. Ten tweede zijn er vier verenigingen die aangeven zonder steun van de gemeente hun plannen tot uitbreiding van accommodatie of accommodatiegebruik niet kunnen realiseren. Ten derde zijn er vijf verenigingen die aangeven last te hebben van een verslechterde staat van onderhoud van sportaccommodaties, waarbij in een geval het de staat van een zelf gefinancierde accommodatie betreft. Elk van de tien verenigingen die heeft meegewerkt aan de enquête zegt van de ontwikkelingen in het sportaccommodatiebeleid een of meerdere nadelige gevolgen te ondervinden wat betreft de beschikbaarheid van geschikte sportaccommodaties.

Om het effect van het sportaccommodatiebeleid op het aspect ‘accommodatie’ in kaart te brengen heeft de rekenkamer tevens gebruik gemaakt van de resultaten van de enquête die is afgenomen bij de tien geselecteerde verenigingen. In tabel 3-1 zijn de vragen uit de enquête weergegeven die betrekking hebben op accommodaties van sportverenigingen.

tabel 3-1: antwoorden verenigingen op vragen over accommodaties

vraag enquête	nee	ja
Is het type of de omvang van de gemeentelijke sportaccommodatie die uw vereniging huurt veranderd in de periode 2010-2014?	8 (80%)	2 (20%)
Is het aantal dagdelen of uren dat u een gemeentelijke sportaccommodatie huurt veranderd in de periode 2010-2014?	5 (50%)	5 (50%)
Had uw vereniging in 2010 accommodatie(s) in eigendom?	5 (50%)	5 (50%)
Heeft uw vereniging accommodatie(s) aangelegd of gebouwd in de periode 2010-2014?	8 (80%)	2 (20%)
Vanaf 2014 wordt uitbreiding van sportaccommodaties niet meer ge(co)financierd door de gemeente. Heeft dit gevolgen voor uw vereniging?	6 (60%)	4 (40%)
Is de staat van onderhoud van de accommodaties die u gebruikt (zowel gemeentelijke als in eigendom) in de periode 2010-2014 veranderd?	4 (40%)	6 (60%)

Acht van de tien verenigingen in de enquête geven aan dat in de onderzochte periode niets is veranderd in type of omvang van de accommodatie die de vereniging van de gemeente huurt. Alleen bij de verenigingen Orioles en Rayo Krav Maga is in dit opzicht iets veranderd. Orioles huurt als gevolg van de verhoging van de huurtarieven een softbalveld minder van de gemeente. De vereniging Rayo Krav Maga moet op verzoek van Optisport in twee verschillende zalen trainen. Die verandering staat echter los van de verhoging van de huurtarieven en betreft geen verandering van de omvang van de accommodatie die de vereniging huurt.

Vijf van de tien verenigingen in de enquête geven aan dat het aantal dagdelen of uren dat men de accommodatie huurt is veranderd (zie ook tabel 2-4). Voor alle vijf verenigingen geldt dat ze nu de accommodatie voor minder tijd huren. Voor vier verenigingen (Nerash Volley2B, Orioles en Combat) geldt dat de stijging van de huurtarieven de reden of een van de redenen is om minder uren of dagdelen te huren. Zie de toelichting in onderstaand kader. Drie van die vier zijn binnensportverenigingen (Nerash, Combat en Volley2B) en één is een buitensportverenigingen (Orioles).

accommodatie voor minder tijd huren door stijgende tarieven

binnensport

Nerash geeft aan 'kritischer te zijn geworden in het aantal te huren zaaldelen en uren. In 2011 zijn de uurtarieven met ruim 16% gestegen voor NERASH, dit zagen we aankomen. Daarna elk jaar met ruim 5%. Dit alles ver boven wat normaal geacht kan worden. Om hiermee om te gaan hebben we maatregelen getroffen. Voor onze reguliere trainingen en speelavonden zijn we kritisch gaan kijken wanneer wat nodig is'.

Volley2B geeft aan dat er worden meer spelers op een veld worden ingedeeld, zodat er minder velduren hoeven worden ingekocht. Ook wordt bij die vereniging een tweede training in tijd iets ingekort zodat op een avond gemiddeld 1 uur minder hoeft te worden ingekocht. Reden voor de maatregel is volgens Volley 2B dat de uren per team te duur werden.

Combat geeft aan dat de vereniging minder uren accommodatie huurt door stijging van de huurtarieven en door 'afbouw van de gemeentelijke subsidie aan de vereniging naar € 0,-'.

buitensport

Orioles geeft aan door de stijging van de huurtarieven sinds 2013 een softbalveld minder te huren.

Vijf van de tien verenigingen geven aan dat zij accommodatie in eigendom hebben. Uit de antwoorden van die vijf verenigingen (BVCB, ATV, HVB, Orioles en Combat) blijkt dat het bij alle vijf gaat om eigendom van kantine en/of kleedkamers. Eén vereniging (HVB) heeft daarnaast ook een sportveld in eigendom.⁵⁶

Twee van de tien verenigingen geven aan dat zij in de periode van 2010 tot en met 2014 accommodatie(s) hebben aangelegd of gebouwd. In beide gevallen (BVCB en HVB) blijkt het om de (ver)bouw van een kantine of kleedkamers te gaan en dus niet om aanleg of bouw van een sportveld of een sportzaal.

⁵⁶ HVB heeft aangegeven een kunstgrasveld in eigendom te hebben.

Vanaf 2014 wordt uitbreiding van sportaccommodaties niet meer ge(co)financierd door de gemeente. Vier van de tien verenigingen geven aan dat dit gevolgen heeft voor hun vereniging. Het gaat om drie buitensportverenigingen (HVB, De Kieviten en Pedaalridders) en één binnensportvereniging (Rayo Krav Maga). Voor elk van die vier verenigingen geldt dat zij graag de accommodatie of het gebruik ervan zouden willen uitbreiden. Uit de antwoorden van de vier verenigingen komt naar voren dat zij alle vier denken steun van de gemeente nodig te hebben om die uitbreidingsplannen te realiseren. Zie de toelichting in onderstaand kader

behoefte aan uitbreiding accommodatie

binnensport

Rayo Krav Maga: 'We krijgen nu al geen extra uren. Die wens hebben we wel, omdat de zaal ruimte beperkt is (...) bokslessen hebben we moeten stoppen, omdat er geen zaalruimte en tijd voor beschikbaar is'

buitensport

HVB: 'HVB kan de benodigde investering voor het eigen kunstgrasveld welke economisch al is afgeschreven niet alleen dragen. De vitaliteit van onze vereniging staat hiermee op het spel'.

De Kieviten: 'Het zou hoog tijd kunnen zijn te denken aan een gemeentelijke atletiekaccommodatie, zoals al die andere gemeentelijke sportaccommodaties, die we dan, naar behoefte, kunnen huren'.

Pedaalridders: 'Al meer dan 15 jaar zijn we met de gemeente in onderhandeling voor een parcours en onderkomen, maar is nu in een stadium gekomen dat het voor sponsors niet aantrekkelijk meer is (...) Het ledenaantal zal nog verder dalen, daar we niets kunnen bieden en ook geen grote wedstrijden kunnen gaan organiseren'.

Zes van de tien verenigingen geven aan dat staat van onderhoud van de accommodaties die ze gebruiken is veranderd. Vijf daarvan (ATV, HVB, Rayo Krav Maga, Nerash en Volley2B) geven aan dat de staat van onderhoud is verslechterd. Het betreft twee buitensportverenigingen en drie binnensportverenigingen. Zie de toelichting in onderstaand kader. Een vereniging (Combat) geeft aan dat de staat van onderhoud verbeterd is.

staat van onderhoud accommodatie verslechterd

binnensport

Rayo Krav Maga: 'In sporthal het Berghonk is de natte cel ruimte zeer slecht onderhouden en ook slecht schoon gemaakt, of eigenlijk niet schoongemaakt'.

Nerash: 'Verslechterd. Nadat Optisport het accommodatiebeleid had gekregen, is er bezuinigd op onderhoud en schoonmaken. Dit zag je met name in het onderhoud wat jaarlijks in de schoolvakanties plaatsvond. Verlichting is een tijd slecht geweest, schoonmaak materiaal ruimte was er niet. De laatste een à twee jaar is de schoonheid van kleedkamers en douches verslechterd'.

Volley 2B: 'Sporthal De Ackers vinden wij sterk verslechterd. Kleedruimtes zijn verouderd, de zaal is te vaak te glad waardoor blessures ontstaan bij (gast) spelers. Het scorebord (al jaren defect) is een

doorn in het oog en geen reclame voor gastspelers en publiek. Gemeente wil hier minimaal geld aan uitgeven'.

buitensport

HVB: 'Het eigen kunstgrasveld is verslechterd. De mat is economisch afgeschreven, geld om te vervangen is onvoldoende aanwezig. Het veld is door de KNHB gekeurd waarbij HVB ontheffing krijgt voor de demping. Bij huidige normen zou dit veld waarschijnlijk niet goedgekeurd worden'.

ATV: 'slijtage van de banen'.

De rekenkamer merkt op dat er geen directe relatie is tussen de staat van onderhoud van het kunstgrasveld van HVB en het beleid van de gemeente.

Volgens de gemeente zijn er geen bijzonderheden bekend omtrent de tennisbanen bij ATV en kan slijtage verwacht worden bij normaal gebruik. De banen voldoen volgens de gemeente nog aan de normen voor de uitoefening van de tennissport.⁵⁷

3-5 financiën

3-5-1 algemene financiële situatie verenigingen

De financiële gezondheid van de onderzochte verenigingen is stabiel gebleven. De rekenkamer constateert dat de onderzochte sportverenigingen de verhoging van de tarieven voor de huur van gemeentelijke accommodaties hebben opgevangen door contributies te verhogen en (in mindere mate) door de kosten te verlagen. Het onderzoek van de rekenkamer lijkt de hypothese dus te bevestigen dat sportverenigingen hun contributie verhogen om de tariefsverhoging voor sportaccommodaties op te vangen en hierdoor de financiële situatie van sportverenigingen niet zal verslechteren.

Er zijn grote verschillen in de uitgangspositie en de ontwikkeling van de financiële gezondheid tussen de geselecteerde verenigingen. Met name de verschillen tussen binnen –en buitensportverenigingen zijn groot. Het eigen vermogen van de binnensportverenigingen is in verhouding kleiner dan dat van buitensportverenigingen, maar is in de periode 2010-2014 wel gegroeid. Ook waren de binnensportverenigingen meer afhankelijk van opbrengsten uit contributies. Deze afhankelijkheid is nog toegenomen in de periode 2010-2014. Verder bestaat een groter deel van de lasten van binnensportverenigingen uit de uitgaven voor huur van gemeentelijke sportaccommodaties, waardoor zij kwetsbaarder zijn voor huurverhogingen. Dit aandeel is verder toegenomen in de periode 2010-2014. Door de uitstroom van leden zijn de opbrengsten van deze tariefsverhoging bij binnensportverenigingen kleiner dan bij buitensportverenigingen.

financiële gezondheid sportverenigingen (totaal)

Ook de gezondheid van de financiën van sportverenigingen is een belangrijk aspect van de vitaliteit. De rekenkamer heeft de ontwikkeling van de financiële gezondheid van de geselecteerde verenigingen onderzocht door op basis van door de verenigingen aangeleverde jaarrekeningen een overzicht gemaakt van indicatoren die een indruk geven van de financiële gezondheid van de sportverenigingen (zie tabel 3-2). Bij de berekening van deze indicatoren zijn de baten en lasten en balansposten van de

⁵⁷ Ambtelijke reactie, 15 juni 2015.

verenigingen bij elkaar opgeteld. De indicatoren zijn berekend met de gegevens van de zeven verenigingen die jaarstukken hebben aangeleverd.⁵⁸

De rekenkamer hanteert drie indicatoren van de financiële gezondheid van verenigingen: solvabiliteit, het eigen vermogen in verhouding tot de lasten en het aandeel van de contributies in de totale opbrengsten van de vereniging. Een vereniging met grote schulden in verhouding tot het eigen vermogen (solvabiliteit) is minder kredietwaardig en kan bovendien sneller in moeilijkheden komen als schuldeisers niet meer tijdig worden betaald. De solvabiliteit wordt gemeten door het eigen vermogen te delen door het totale vermogen. Een gebruikelijke minimumnorm voor de solvabiliteit is 20%.

Een andere indicator van de financiële gezondheid die de rekenkamer hanteert is het eigen vermogen gedeeld door de jaarlijkse lasten. Hiermee wordt gemeten in hoeverre het eigen vermogen toereikend is om eventuele tegenvallers op te vangen.

Ten slotte heeft de rekenkamer berekend hoe de opbrengsten uit contributies zich hebben ontwikkeld tot de overige inkomsten van verenigingen. Als verenigingen meer afhankelijk zijn van de opbrengsten van contributies, kunnen zij tariefsverhogingen voor de huur van de sportaccommodatie (op korte termijn) moeilijker opvangen zonder verhoging van de contributie. Voor het verhogen van andere inkomsten (bijvoorbeeld uit sponsoring) is namelijk tijd nodig. Bovendien zijn deze opbrengsten ook minder zeker dan contributies.

Een vereniging met een lagere solvabiliteit, een kleiner eigen vermogen in verhouding tot de lasten en met weinig andere inkomstenbronnen dan contributies is kwetsbaarder voor financiële tegenvallers en minder vitaal.

Behalve deze drie indicatoren van de vitaliteit heeft de rekenkamer ook berekend hoe het bedrag dat de verenigingen netto betalen aan de gemeente (zie tabel 3-2) zich heeft ontwikkeld ten opzichte van de overige lasten. Wanneer een groter deel van de uitgaven van de verenigingen bestaat uit de huurbetalingen voor de accommodatie zijn verenigingen kwetsbaarder voor huurverhogingen. De gemeente gaat er van uit dat ongeveer 25% van de uitgaven van de verenigingen bestaat uit de huurlasten voor gemeentelijke accommodaties.

⁵⁸ Drie van de tien verenigingen (Rayo Krav Maga, Pedaalridders en De Kieviten) hebben geen jaarrekeningen aangeleverd. De bestuurder van Rayo Krav Maga geeft aan dat het te veel inspanning vergt om deze aan te leveren. De vereniging is namelijk niet alleen in Lansingerland actief en moest voor dit onderzoek afzonderlijke financiële overzichten opstellen voor de locatie in Lansingerland. De Kieviten hebben geen jaarstukken opgestuurd, maar wel een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de financiële gezondheid van de vereniging. Volgens een van de bestuursleden kan de vereniging baten en lasten in evenwicht houden en een kleine buffer aanhouden doordat de vereniging slechts één veld huurt van de gemeente en de overige kosten zo laag mogelijk houdt. De vereniging merkt wel op dat het betreffende veld alleen door (een klein aantal) jeugdleden wordt gebruikt, waardoor de exploitatie voor deze groep per saldo verliesgevend is. De Pedaalridders hebben niet toegelicht waarom geen jaarstukken zijn aangeleverd.

tabel 3-2: financiële indicatoren verenigingen (totaal)

	2010	2011	2012	2013	2014
eigen vermogen/totaal ⁵⁹	0,56	0,52	0,53	0,57	0,58
vermogen					
eigen vermogen/lasten	1,59	1,49	1,44	1,43	1,58
exploitatieresultaat/lasten	0,04	-0,00	-0,01	0,05	0,03
netto bedrag betaald aan gemeente/ totale lasten	11%	--	--	--	18%
contributies/totale opbrengsten	42%	44%	46%	46%	48%

bron: berekening rekenkamer op basis van door verenigingen aangeleverde gegevens

De rekenkamer constateert dat de indicatoren in tabel 3-2 op het eerste gezicht geen aanleiding geven tot zorg over de financiën van de sportverenigingen: het eigen vermogen, de solvabiliteit en het exploitatieresultaat van de sportverenigingen zijn gelijk gebleven. De solvabiliteit bevindt zich ver boven de kritische norm van 20%.

Er is wel een duidelijke stijging van het aandeel van de uitgaven aan de gemeente in de totale lasten zichtbaar, waarbij in totaal de uitgaven in verband met accommodatiehuur nog het door de gemeente geschatte percentage van 25%⁶⁰ van de totale lasten blijven. Tegelijkertijd is, zoals blijkt uit tabel 2-4, het aantal uren dat verenigingen binnensportaccommodaties huren verminderd. Ook is een buitensportvereniging een veld minder gaan huren. De stijging van de netto betaling aan de gemeente wordt enerzijds veroorzaakt door de stijging van de huurtarieven. Anderzijds zijn de totale lasten van de sportverenigingen ongeveer gelijk gebleven, waaruit blijkt dat sportverenigingen hun overige lasten hebben verminderd.

De rekenkamer constateert ook dat het aandeel van de contributies is toegenomen. Het totale bedrag aan contributies is gestegen met 13%. Anderzijds zijn ook de overige opbrengsten van verenigingen uit sponsoring en de barverkopen gestegen (maar minder dan de contributies). Het totale bedrag aan opbrengsten van de sportverenigingen is ongeveer gelijk gebleven, terwijl de subsidies van de gemeente zijn verminderd.

Op basis van het voorgaande kan worden geconstateerd dat de sportverenigingen de verhoging van de tarieven voor de huur van gemeentelijke accommodaties hebben opgevangen door contributies te verhogen en (in mindere mate) door de kosten te verlagen.

⁵⁹ Bij een van de sportverenigingen heeft de rekenkamer twijfels over de betrouwbaarheid van een deel van de financiële gegevens. De eerste twee indicatoren zijn daarom berekend met de gegevens van zes verenigingen. Bovendien ontbrak van deze vereniging de gegevens over 2010, waardoor voor dit jaar een schatting is gemaakt op basis van de cijfers in 2011.

⁶⁰ In de ambtelijke reactie op deze nota van 15 juni 2015 laat de gemeente weten dat zij er zich van bewust is dat dit percentage voor binnensportverenigingen hoger ligt.

verschillen tussen verenigingen

Om eventuele verschillen in de ontwikkeling van de vitaliteit van verenigingen in kaart te brengen, zijn de indicatoren uit tabel 3-2 ook per vereniging berekend. In verband met het vertrouwelijke karakter van de financiële gegevens, zijn deze indicatoren per vereniging niet in deze nota opgenomen.

Bij de analyse van de indicatoren per vereniging valt op dat er grote verschillen zijn in de financiële gezondheid van de onderzochte sportverenigingen. Opvallend zijn met name de verschillen tussen de binnensport en buitensportverenigingen die zijn onderzocht. Zo is de uitgangspositie van de binnensportverenigingen slechter: de solvabiliteit is kleiner (onder de norm van 20%), het eigen vermogen is verhoudingsgewijs kleiner en de binnensportverenigingen zijn in 2010 meer afhankelijk van contributies van leden en hebben weinig andere bronnen van inkomsten (zie tabel 3-3). Ook bestond in 2010 een groter deel van de lasten van binnensportverenigingen uit huur van de accommodatie⁶¹, waardoor ze relatief zwaarder getroffen worden door de tariefsverhoging (die ook groter was dan voor buitensportverenigingen).

In 2014 zijn de onderzochte binnensportverenigingen bovendien nog meer afhankelijk van contributies en vormen de huurbetalingen aan de gemeente een nog groter deel van de lasten. Uit berekeningen van de rekenkamer blijkt ook dat binnensportverenigingen hun contributies sterker hebben verhoogd dan de buitensportverenigingen (zie paragraaf 3-3-2). Tegelijkertijd zijn de inkomsten uit contributies van buitensportverenigingen veel minder gegroeid dan bij buitensportverenigingen (7% vs 14%), met name doordat bij een vereniging (Volley2B) het aantal leden sterk daalde. Volley2B heeft, ondanks de verhoging van de contributie, de inkomsten uit contributies in de periode 2010-2014 slechts gering zien toenemen.

Anderzijds groeit het eigen vermogen van de onderzochte binnensportverenigingen in de periode 2010-2014 sterker dan het eigen vermogen van de buitensportverenigingen. In 2014 is de solvabiliteit groter dan de norm van 20%.

tabel 3-3: financiële indicatoren binnensportverenigingen

	2010	2011	2012	2013	2014
eigen vermogen/totaal vermogen	-6%	9%	15%	12%	28%
eigen vermogen/lasten	-11%	15%	26%	19%	33%
exploitatie resultaat/lasten	15%	6%	0	11%	17%
netto bedrag betaald aan gemeente/ totale lasten	29%	--	--	--	67%
contributies/totale opbrengsten	70%	69%	82%	85%	

bron: zie tabel 3.2

⁶¹ In de ambtelijke reactie (15 juni 2015) wordt opgemerkt dat dit verschil verklaard wordt doordat buitensportverenigingen veel meer zelf kosten zelf betalen (kleedkamers, kantines, sportmaterialen, schoonmaak, rekeningen voor gas, water en licht) die bij binnensportverenigingen onderdeel zijn van het tarief dat betaald wordt huur van de accommodatie.

Voor de onderzochte buitensportverenigingen verschilt het beeld niet veel van dat van alle geselecteerde verenigingen (tabel 3-4). Dit komt doordat de buitensportverenigingen over het algemeen meer vermogen hebben, aangezien zij clubhuizen in eigendom hebben. Ook hebben zij meer opbrengsten en kosten, doordat ze gemiddeld meer leden hebben. Hierdoor hebben zij ook een groter gewicht bij de berekening van de indicatoren in tabel 3-2.

tabel 3-4: financiële indicatoren buitensportverenigingen

	2010	2011	2012	2013	2014
eigen vermogen/totaal vermogen	56%	52%	53%	57%	58%
eigen vermogen/lasten	159%	149%	144%	143%	158%
exploitatie resultaat/lasten	1%	-1%	-1%	4%	2%
netto bedrag betaald aan gemeente/ totale lasten	9%	--	--	--	13%
contributies/totale opbrengsten	38%	41%	42%	40%	43%

bron: zie tabel 3.2

Overigens zijn er ook verschillen in de financiële gezondheid van de onderzochte verenigingen binnen de categorieën binnensport en buitensport. Een van de drie binnensportverenigingen beschikt verhoudingsgewijs over een groter eigen vermogen dan de andere twee verenigingen. Hier is geen goede verklaring voor gevonden. Ook is deze vereniging veel minder afhankelijk van contributies. Dit komt vooral door de inkomsten uit de bar van deze vereniging. De andere twee verenigingen missen deze opbrengsten. Ook bij de buitensportverenigingen zijn er verschillen tussen de financiële indicatoren van de verenigingen. Deze hangen echter voornamelijk samen met de waarde(ring) van de gebouwen die eigendom zijn van de vereniging.

3-5-2 contributie

Negen van de tien verenigingen in de enquête hebben in de periode van 2010 tot en met 2014 de contributie voor volwassen en/of jeugdleden verhoogd. Het betreft alle binnensportverenigingen in de enquête en bijna alle buitensportverenigingen. Binnensportverenigingen hebben hun contributie sterker verhoogd dan buitensportverenigingen (35% vs 19%). Het is aannemelijk dat de verhoging van gemeentelijke huurtarieven heeft bijgedragen aan verhoging van de contributie van de geënuquêteerde binnensportverenigingen en buitensportverenigingen.

Aan deze conclusie liggen drie bevindingen ten grondslag. Ten eerste was de gemiddelde contributieverhoging van de geënuquêteerde verenigingen in de onderzochte periode jaarlijks hoger dan de inflatie. Ten tweede hebben zeven van de tien verenigingen (70%) de contributie voor volwassen en/of jeugdleden over de gehele periode van 2010 tot en met 2014 verhoogd met 16% of meer, terwijl de inflatie over die hele periode 10% bedroeg. Ten derde noemen zes van de zeven verenigingen die de contributie met 16% of meer hebben verhoogd de stijging van de gemeentelijke huurtarieven als reden of als één van de redenen voor de contributieverhoging.

contributie volwassenen

Uit enquête komt naar voren dat van negen van de tien verenigingen (90%) de contributie voor volwassen leden hebben verhoogd in de periode van 2010 tot en met

2014.⁶² De ene vereniging die de contributie niet heeft verhoogd is Pedaalridders. Die vereniging huurt overigens geen sportaccommodatie van de gemeente, maar maakt wel gebruik van de gemeentewerf. Hiervoor betaalt zij geen huur. In tabel 3-5 is de contributie voor volwassenen van de geënquêteerde verenigingen weergegeven in de periode van 2010 tot en met 2014, en de inflatie in diezelfde periode.

tabel 3-5: vergelijking ontwikkeling contributie volwassene per vereniging en inflatie in € per jaar

vereniging	2010	2011	2012	2013	2014
ATV	160	165	170	175	185
De Kieviten	68	68	68	70	70
HVB	237	240	247	262	262
Krav Maga	35	40	40	40	41,5
Nerash	130	150	150	160	175
Volley 2B ⁶³	265	275	280	380	380
Pedaalridders	60	60	60	60	60
The Orioles ⁶⁴	170	180	190	202	214
BVCB	200	210	255	278	278
Combat ⁶⁵	105	120	120	125	125
gemiddelde	143	151	158	175	179
gemiddelde	134	146	148	176	180
binnensport					
gewogen	149	155	167	185	185 ⁶⁷
gemiddelde ⁶⁶					
gewogen	183	188	194	246	240
gemiddelde					
binnensport					
procentuele		5%	5%	11%	2%
stijging contributie					
inflatie	1,3%	2,3%	2,5%	2,5%	1%

bron: enquête sportverenigingen. Inflatie: www.cbs.nl

Uit de tabel komt naar voren dat in de periode van 2011 tot en met 2014 de gemiddelde contributieverhoging van de geënquêteerde verenigingen ieder jaar hoger was dan de inflatie in het betreffende jaar. De inflatie over de gehele periode (niet in de tabel weergegeven) bedroeg bijna 9%. Zeven van de tien verenigingen hebben de contributie voor volwassen leden in deze periode verhoogd met 16% of meer (zie de percentages in de voetnoot achter deze zin), dus met minimaal 6% meer dan de inflatie. De omvang van de contributieverhoging over deze periode verschilt sterk per vereniging

⁶² Alleen de Pedaalridders heeft de contributie in die periode niet verhoogd.

⁶³ Dit betreft een gemiddelde van de contributie voor drie types lidmaatschap (recreant en training senior 1 en 2).

⁶⁴ Er zijn twee contributies (honkbal en softbal). De vermelde contributie is die voor honkbal.

⁶⁵ Exclusief contributie voor de bond en competitiebijdragen.

⁶⁶ Op basis van het aantal leden.

⁶⁷ Het aantal leden van sportverenigingen met een hoge contributie daalt, terwijl het aantal leden van verenigingen met een lage contributie toeneemt.

en loopt uiteen van 2% tot 43% (voor volwassenen).⁶⁸ Binnensportverenigingen hebben hun contributie sterker verhoogd dan buitensportverenigingen (35% vs 19%).

Van de zes buitensportverenigingen in de enquête hebben vijf de contributie verhoogd. Alle vier de binnensportverenigingen in de enquête hebben de contributie verhoogd. Van de zeven verenigingen met een contributieverhoging van 16% of meer zijn er vier binnensportverenigingen (Nerash, Volley2B, Rayo Krav Maga en Combat) en drie buitensportverenigingen (BVCB, ATV en Orioles).

contributie jeugdleden

Acht van de tien verenigingen hebben in de periode van 2010 tot en met 2014 de contributie voor jeugdleden verhoogd. De omvang van deze contributieverhoging loopt uiteen van 4% tot 51%.⁶⁹ Zeven van de tien verenigingen hebben de contributie voor jeugdleden in deze periode verhoogd met 16% of meer. Van de zeven verenigingen met een verhoging van de contributie voor jeugdleden met 16% of meer zijn er drie binnensportverenigingen (Nerash, Volley2B en Combat) en vier buitensportverenigingen (HVB, BVCB, ATV en Orioles).

reden contributieverhoging

In tabel 3-6 is weergegeven welke redenen verenigingen in de enquête hebben aangegeven voor de contributieverhoging. Verenigingen konden in de enquête meerdere redenen noemen.

tabel 3-6: redenen voor contributieverhoging

stijging gemeentelijke huurtarieven voor accommodatie	6
normale indexering / inflatie	5
hogere kosten vanuit sportbond	3
geen (jeugd)subsidie meer van gemeente	2
overige redenen	2

Uit tabel 3-6 komt naar voren dat voor zes van de tien verenigingen in de enquête de stijging van de gemeentelijke huurtarieven de reden of één van de redenen is voor contributieverhoging.⁷⁰ Vier van die verenigingen zijn buitensportverenigingen (HVB, BVCB, ATV en Orioles) en twee zijn binnensportverenigingen (Nerash en Volley2B). Van de zeven verenigingen die de contributie voor volwassenen en/of die voor jeugd

⁶⁸ Kieviten van € 68,- in 2010 naar €70,- in 2014 (2%). HVB van €237 in 2010 naar 262 in 2014 (9%), ATV van €160,- in 2010 naar 185 in 2014 (16%), Rayo Krav Maga van € 35,- in 2010 naar €41,50 in 2014 (19%), Combat van 105 in 2010 naar €125,- in 2014 (19%), Orioles van 170 in 2010 naar €214,- in 2014 (20%, hoogte is afhankelijk van honkbal of softbal), Nerash van €130,- in 2010 naar €175,- in 2014 (35%), BVCB van €200,- in 2010 naar €278 in 2014 (39%), Volley2B van € 265,- in 2010 naar €380,- in 2014 (43%, contributie is niet voor alle senioren even hoog).

⁶⁹ Kieviten van €48,- in 2010 naar €50,- in 2014 (4%). ATV van €80,- in 2010 naar €92,50 in 2014 (16%), HVB van €141,- in 2010 naar €169,- in 2014 (17%, E-junioren), BVCB van €175,- in 2010 naar €224,- in 2014 (33%), Combat van € 57,50 in 2010 naar € 77,50 in 2014 (35%), Nerash van € 92,50 in 2010 naar €130,- in 2014 (41%), Volley2B van € 190,- in 2010 naar € 285,- in 2014 (48%, contributie is niet voor alle jeugdleden even hoog, verschilt per leeftijdsgroep), Orioles van € 94,- in 2010 naar € 142,- in 2014 (51%, hoogtecontributie jeugdleden is afhankelijk van leeftijd).

⁷⁰ Die verenigingen die de huurverhogingen als (een) reden hebben aangegeven voor contributieverhoging zijn HVB, BVCB, ATV, Orioles, Nerash en Volley2B.

met 16% of meer hebben verhoogd zijn er zes die de stijging van de gemeentelijke huurtarieven als reden of als één van de redenen noemen voor de contributieverhoging zijn verenigingen.⁷¹ Zie de toelichting in onderstaand kader.

verhoging huurtarieven als reden of één van de redenen voor contributieverhoging

binnensport

Nerash: 'ten eerste de zaalhuurverhoging. In 2011 was deze zelfs ruim 16%, en daarna ook ruim boven landelijk aanvaardbaar percentage. Ten tweede is de jeugdsubsidie vanaf 2010 afgebouwd naar nul euro. Ten derde heeft onze bond, de NBB, de tarievenstructuur veranderd, waardoor per saldo de competities erg duur zijn geworden. Omdat we het principe proberen te handhaven van de gebruiker betaalt, hebben we met name voor de jeugd de extra bijdrage voor competitie spelen moeten verhogen. Ten vierde: alles wordt duurder, inflatiecorrectie.'

Volley2B: 'reden is: Van 2010 tot 2012 voornamelijk extra trainers en toename wedstrijdskosten. Vanaf 2013 door afname leden minder inkomsten/delen van kosten en hogere zaalhuur was 30% verhoging van contributie noodzakelijk.'

buitensport

HVB: 'vanwege gestegen huur gemeente en gewijzigd beleid waarbij verenigingen bij uitbreiding accommodatie voor cofinanciering diende te zorgen (sportnota 2013-2017) danwel zelf volledig voor de financiering dient te zorgen (sportnota 2014-2018)'

BVCB: 'voornaamste reden voor contributieverhogingen, behoudens normale indexeringen, is de voorgenomen en gedeeltelijk doorgevoerde veldhuur'.

ATV: 'normale stijging van de lasten, maar in 2014 door forse stijging huurlasten gemeenten en WOZ'.

Orioles: 'prijsindex, plus huurverhoging velden aan leden door belastingen'.

Er is maar één vereniging in de enquête die de contributie fors verhoogd heeft en daarbij niet de hogere huurtarieven als reden voor de contributieverhoging noemt (Combat). Combat noemt wel een andere gemeentelijke maatregel als reden voor de contributieverhoging, namelijk het stopzetten van de gemeentelijke subsidie aan de vereniging.

Op grond van het bovenstaande concludeert de rekenkamer dat de verhoging van gemeentelijke huurtarieven heeft bijgedragen aan verhoging van de contributie van de geënquêteerde binnensportverenigingen en buitensportverenigingen.

3-5-3 overige maatregelen financiën

Negen van de tien verenigingen (90%) in de enquête hebben naast contributieverhoging andere maatregelen genomen om de financiële situatie van de vereniging te verbeteren. Al die verenigingen geven aan dat de genomen maatregelen in meer of mindere mate bijdragen aan het verbeteren van de financiële situatie van de vereniging. Vier verenigingen (40%) geven aan

⁷¹ HVB (jeugd 17%), BVCB (jeugd 33%, volwassenen 39%), ATV (jeugd 16%, volwassenen 16%), Orioles (jeugd 51%, volwassenen 20%), Nerash (jeugd 41%, volwassenen 35%), Voleey 2B (jeugd 48%, volwassenen 43%).

dat genomen maatregelen om uitgaven te beperken wel een keerzijde hebben in de vorm van een terugloop in de omvang van de sportactiviteit die de vereniging kan aanbieden. Een vermindering van het aanbod van sportactiviteiten betekent een afname van de vitaliteit van de sportverenigingen.

Negen van de tien verenigingen (90%) in de enquête noemen andere maatregelen (naast contributieverhoging) om de financiële situatie van de vereniging te verbeteren. Er is maar één vereniging die aangeeft geen andere maatregelen te nemen dan contributieverhoging.⁷² In tabel 3-7 is weergegeven welk type maatregelen de verenigingen in de enquête hebben genoemd

tabel 3-7: typen overige maatregelen verenigingen om financiën te verbeteren

uitgaven beperken (onder andere door inzet vrijwilligers)	5 (50%)
verhogen sponsorinkomsten	4 (40%)
verhogen inkomsten bar /kantine	3 (30%)
overige maatregelen om inkomsten te verhogen	3 (30%)

In onderstaand kader zijn voorbeelden weergegeven van de overige maatregelen die de geënquêteerde verenigingen hebben genomen.

overige maatregelen verenigingen om financiën te verbeteren.

binnensport

Nerash: 'sponsoring, deelname aan bijvoorbeeld Rabobank fietsactie, deelnamekosten van volwassenen aan trainingen verhoogd, uitgaven beperken en zuinig zijn'.

Volley 2B: 'zeer zuinig omgaan met uitgaven. Geen extra trainingen, seizoensstop per eind april, daarna geen trainingen meer in mei'.

Combat : 'Minder uren huren. Leden werven. Baromzet stimuleren'.

buitensport

HVB : 'verhoging van prijzen bar, kostenreductie door beëindigen schoonmaakcontract en zelf clubhuis schoon te houden door vrijwilligers, kostenreductie door goedkoper energiecontract af te sluiten en kostenreductie door schrappen van budget voor toernooien. Dient door teams zelf betaald te worden'

BVCB : 'verhoging prijzen kantine, meer omzet kantine, sponsor inkomsten vergroten en acties zoals grote loterij en veiling'.

Kieviten: 'deelname Rabo sponsortocht; enige verhoging inschrijfgeld externe lopen'.

ATV: 'meer sponsors binnen gehaald, toernooien organiseren'.

Orioles : 'krap budgetteren, veel zelfwerkzaamheid. Uitstellen van onderhoud'

⁷² Die vereniging is Rayo Krav Maga.

Alle negen verenigingen in de enquête geven aan dat de genomen maatregelen in meer of mindere mate bijdragen aan het verbeteren van de financiële situatie van de vereniging. Vier verenigingen (40%) geven aan dat de genomen maatregelen om uitgaven te beperken wel een keerzijde hebben in de vorm van een terugloop in de omvang van de sportactiviteit die de vereniging kan aanbieden. Een vermindering van het aanbod van sportactiviteiten betekent een afname van de vitaliteit van de sportverenigingen. De antwoorden van die vier verenigingen zijn weergegeven in onderstaande kader.

genoemde negatieve effecten van maatregelen verenigingen om uitgaven te beperken

Orioles: 'minder trainingsmogelijkheden'

Nerash: 'ledenaantal stagneert (...), met name onder de jeugd zien we een substantiële terugloop. Badminton is nu relatief duur (...) en voor alle extra's moeten leden bijbetalen'.

Volley 2B: 'geen extra trainingen, seizoensstop al per eind april, daarna geen trainingen meer in mei'.

Combat: 'minder uren huren'.

3-6 leden

Het aantal leden van de onderzochte sportverenigingen is gedaald met 3% in de periode 2010-2014. Het aantal personen dat op een wachtlijst voor lidmaatschap stond is verminderd van meer dan 200 tot 60 personen. Er zijn grote verschillen in de ontwikkeling van het ledenaantal tussen de verenigingen in de enquête.

Bij minstens een vereniging (Volley 2B) is het aannemelijk dat wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente een negatief effect hebben gehad op het ledenaantal. Hiervoor zijn vier redenen: ten eerst daalt bij deze vereniging het ledenaantal sterk (-25%), terwijl het ledenaantal van de landelijke bond licht daalt (-3%). Ten tweede kan de daling ten dele logisch worden verklaard door het sportaccommodatiebeleid van de gemeente. Volley2B heeft namelijk de contributie fors verhoogd, mede als gevolg van de verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties. Ten derde bevestigt de vereniging dat de contributieverhoging een van de oorzaken is en blijken uit de enquête ook geen andere omstandigheden die de ontwikkeling van het ledenaantal volledig kunnen verklaren. Ten vierde kan de daling van het ledenaantal niet worden verklaard door de ontwikkeling van de omvang en samenstelling van de bevolking en het inkomen per persoon in Lansingerland. Op basis van deze bevinding van de rekenkamer lijkt de hypothese, dat contributieverhogingen geen invloed zullen hebben op het aantal leden van sportverenigingen, te moeten worden verworpen. Bij de overige negen verenigingen is niet uit te sluiten dat het sportaccommodatiebeleid een negatief effect heeft gehad op het ledenaantal. De rekenkamer heeft dit effect echter niet kunnen vaststellen.

Alle verenigingen nemen maatregelen om het ledenaantal op peil te houden of uit te breiden. De opbrengst van deze maatregelen is volgens de verenigingen wisselend.

ontwikkeling ledenaantal verenigingen

Het derde aspect van de vitaliteit van sportverenigingen dat de rekenkamer heeft onderzocht is het aantal leden van verenigingen. Door afname van het aantal leden kan (met name bij teamsporten) het moeilijker worden om de eigen sporten aan blijven bieden op een passend niveau of voor verschillende leeftijden. Bovendien kan door afname van het aantal leden de opbrengsten uit contributies afnemen, waardoor minder geld overblijft voor bijvoorbeeld trainers en/of de lasten gedragen moeten worden door een kleinere groep leden. Doordat voor het aanbieden van sportactiviteiten ook instroom en doorstroom van jonge sporters van belang is, is tevens het aantal jeugdleden geteld.

tabel 3-8: leden geselecteerde verenigingen

	2010	2011	2012	2013	2014
aantal leden	4047	4039	4037	4023	3917
waarvan jeugdleden	1762	1731	1701	1671	1706
Wachtnlijst	>200	>200	185	124	60
procentuele groei leden excl. wachtnlijst		-0,2%	0,0%	-0,3%	-2,6%
procentuele groei leden incl. wachtnlijst		-0,2%	-0,4%	-1,8%	-4,1%
groei bevolking Lansingerland	3,0%	2,9%	2,2%	2,2%	1,1%

bron: enquête. Groei bevolking: bevolkingsprognose Lansingerland 2014.⁷³

De verenigingen hebben de aantallen leden en jeugdleden en de omvang van een eventuele wachtnlijst in de periode 2010-2014 opgegeven. De totalen van deze aantallen zijn weergegeven in tabel 3-8. Uit de tabel blijkt dat het totale aantal leden van de geselecteerde sportverenigingen in deze periode is afgenomen met 3,2%, waarbij de grootste daling zich voordoet in 2014. Hierbij dient te worden opgemerkt dat twee verenigingen in de onderzoeksperiode een wachtnlijst kenden: ATV en HVB. De wachtnlijst van ATV is verminderd van meer dan 200 in 2010 tot 40 personen in 2014. HVB hanteert vanaf 2014 een wachtnlijst, waar dan 20 personen op staan. Het aantal jeugdleden is in dezelfde periode eveneens gedaald met 3,2%, waarbij echter in 2014 een kleine stijging zichtbaar is.

Bij de ontwikkeling van het ledenaantal zijn wel grote verschillen tussen verenigingen. Bij vijf verenigingen is het ledenaantal toegenomen en bij vijf is het ledenaantal gedaald. Bij een vereniging (Volley 2B) is het ledenaantal sterk gedaald (-25%). Bij een andere vereniging (HVB) is het ledenaantal sterk gestegen (+25%).

Om het effect van het sportaccommodatiebeleid op het ledenaantal te bepalen dient ook rekening gehouden te worden met andere factoren die hier van invloed op zijn. Hierbij kan gedacht worden aan landelijke trends in de ontwikkeling van het ledenaantal van sportverenigingen, wijzigingen in de omvang en samenstelling van de bevolking van Lansingerland en specifieke omstandigheden van de onderzochte verenigingen.

⁷³ Corsanummer T14.00157

omvang en samenstelling bevolking

De bevolking van Lansingerland in de periode 2010-2014 met 9% gegroeid.⁷⁴⁷⁵ In de periode 2010-2012 is het gemiddeld inkomen per persoon in Lansingerland gestegen met 4,4% (landelijk: 2%). Het percentage 0-18 jarigen is in Lansingerland in de periode 2010-2014 ongeveer gelijk gebleven.⁷⁶ Jonge mensen met een hoger inkomen zijn relatief vaker lid van een sportvereniging.⁷⁷

Op grond van het voorgaande (en onder verder gelijk blijvende omstandigheden) mag worden verwacht dat het ledenaantal van de onderzochte sportverenigingen sterker groeit of minder daalt dan het ledenaantal van de landelijke bonden van de betreffende sporten.

landelijke ontwikkeling ledenaantal sportverenigingen

Landelijk is het percentage van de bevolking dat lid is van een sportvereniging ongeveer gelijk gebleven in de periode 2010-2013. De sportverenigingen melden in de enquête dat bepaalde sporten landelijk populairder zijn geworden (atletiek, hockey), terwijl andere juist in populariteit dalen (tennis). Twee verenigingen geven aan hier baat bij te hebben gehad (HVB, De Kieviten) en twee een negatief effect (BVCB, ATV). Voor deze vier verenigingen samen is het totale ledenaantal in de periode 2010-2014 ongeveer gelijk gebleven. In tabel 3-8 is een vergelijking gemaakt tussen de ontwikkeling van het ledenaantal van de onderzochte sportverenigingen en de landelijke bonden.

tabel 3-8: Ontwikkeling ledenaantal sportvereniging en landelijke bond 2010-2014

vereniging	Groei ledenaantal ⁷⁸	Groei ledenaantal landelijke bond	Verschil
ATV	-8%	-13%	5%
De Kieviten	19%	4%	15%
HVB	24%	10%	13%
Pedaalridders	-22%	31%	-54%
The Orioles	-6%	-6%	0%
BVCB	-2%	--	--
Krav Maga	73%	--	--
Nerash	2%	-19%	21%
Volley 2B	-25%	-3%	-22%
Combat	11%	-13%	23%

bron: ledenaantallen rapportages NOC-NSF 2010, 2011, 2012 en 2013 en websites landelijke bonden.

⁷⁴ Bron: bevolkingsprognose Lansingerland 2014, 10 januari 2014. Kenmerk: T14.00157.

⁷⁵ Overigens wordt de stijging van de bevolking in Lansingerland grotendeels veroorzaakt door verhuizingen. Het is mogelijk dat deze nieuwe inwoners niet direct lid worden van een sportvereniging in Lansingerland of (tijdelijk) lid blijven bij een sportvereniging in de plaats van herkomst.

⁷⁶ Het gemiddeld besteedbaar inkomen per persoon in Lansingerland is in 2012 € 16.700 (2010: 16.000) en in Nederland € 15.100 (2010: 14.800). In 2012 vormt in Lansingerland de leeftijdsgroep 0-19 jaar 29% van de bevolking. Landelijk is deze groep in 2012 23% van de bevolking (www.cbs.nl).

⁷⁷ Factsheet Sportdeelname 2013, Mulier instituut.

⁷⁸ In verband met de beschikbaarheid van ledenaantallen van landelijke bonden is voor HVB de groei berekend over de periode 2011-2014 en voor BVCB en Nerash over de periode 2010-2013. Voor Rayo Krav Maga en BVCB kon geen vergelijking worden gemaakt met een landelijke bond.

Uit tabel 3-8 blijkt dat bij vijf onderzochte verenigingen het ledenaantal meer groeit of minder daalt dan het ledenaantal van de landelijke bond. Bij twee verenigingen is het ledenaantal juist meer gedaald of minder gegroeid dan het ledenaantal van de landelijke bond. Bij twee verenigingen (BVCB en Krav Maga) kon geen goede vergelijking worden gemaakt met een landelijke bond.⁷⁹

specifieke omstandigheden sportverenigingen

Specifieke omstandigheden van de geselecteerde verenigingen, bijvoorbeeld een bestuurscrisis of goede sportieve prestaties lijken geen grote rol te spelen in de ontwikkeling van het ledenaantal. Slechts twee verenigingen melden dergelijke omstandigheden. Een vereniging (Combat) kreeg meer nieuwe leden door een ledenstop bij een 'concurrerende' vereniging. Een andere vereniging (Volley 2B) noemt meerdere vereniging specifieke omstandigheden: vertrek van talentvolle spelers, wegens gebrek aan geld voor trainers (trainingsaanbod) en het aantal vrijwilligers, bestuurswisselingen. Uit de toelichting blijkt echter dat de wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid volgens de vereniging ook een belangrijke rol speelde bij de vermindering van het trainingsaanbod en het vertrek van talentvolle spelers. Zo is het trainingsaanbod minder geworden door het verdwijnen van subsidies voor jeugdleden en 55-plussers. Hierdoor konden minder trainingen worden gehouden. Ook door de tariefsverhoging voor de accommodatie heeft de vereniging het aantal trainingsuren moeten inkorten. Volgens de vereniging is de uitstroom van getalenteerde spelers gestart toen bekend werd dat de vereniging de contributie voor selectieteams sterk zou verhogen. De specifieke omstandigheden van Volley2B kunnen de ontwikkeling van het ledenaantal dus niet volledig verklaren.

Door twee verenigingen (ATV, Volley 2B) die te kampen hebben met een dalend ledental, wordt als oorzaak de verhoging van de contributie als gevolg van de tariefsverhoging voor gemeentelijke sportaccommodaties genoemd. Beide verenigingen verklaren de daling ook deels door andere oorzaken: een dalende populariteit van de sport, het vertrek van talentvolle spelers wegens gebrek aan geld voor trainers, terugloop van het aantal vrijwilligers en bestuurswisselingen. Het ledenaantal van ATV daalt echter minder sterk dan het ledenaantal van de landelijke tennisbond. Dit weersprekt dat het sportaccommodatiebeleid het ledenaantal negatief heeft beïnvloedt.

Een vereniging (Pedaalridders) wijt het teruglopende ledenaantal aan de omstandigheid dat met de gemeente geen overeenstemming kan worden bereikt over de plannen van de vereniging voor een nieuwe sportaccommodatie en parcours. Uit het onderzoek van de rekenkamer blijkt echter niet dat het beleid van de gemeente ten aanzien van de Pedaalridders is gewijzigd in de periode 2010-2014. De overige drie verenigingen met een dalend ledenaantal geven geen verklaring voor de daling.

Overigens meldt een groeiende vereniging (HVB) dat de groei wordt beperkt door het sportaccommodatiebeleid van de gemeente: door een gebrek aan veldcapaciteit, zijn de velden overbezet. Een andere groeiende vereniging meldt ledenverlies doordat Optisport de vereniging dwong de activiteiten te doen plaatsvinden in twee verschillende zalen op hetzelfde tijdstip.

⁷⁹ Bij Rayo Krav Maga kon geen geschikte landelijke bond worden geselecteerd die vergelijkbaar was. BVCB heeft zowel leden die tennissen als leden die voetballen, waarbij de precieze verdeling bij de rekenkamer niet bekend is.

Op grond van het voorgaande constateert de rekenkamer dat bij minstens een vereniging (Volley2B) het aannemelijk is dat wijzigingen in het sportaccommodatiebeleid van de gemeente een negatief effect hebben gehad op het ledenaantal. Hiervoor zijn vier redenen: ten eerste daalt bij deze vereniging het ledenaantal sterk (-25%), terwijl het ledenaantal van de landelijke bond licht daalt (-3%). Ten tweede kan de daling ten dele logisch worden verklaard door het sportaccommodatiebeleid van de gemeente. Volley2B heeft namelijk de contributie fors verhoogd, mede als gevolg van de verhoging van de huurtarieven voor sportaccommodaties. Zoals reeds is opgemerkt in paragraaf 3-5-1 zijn de inkomsten van Volley2B uit contributies, ondanks de contributieverhoging, slechts beperkt gestegen.

Ten derde bevestigt de vereniging dat de contributieverhoging een van de oorzaken is en blijken uit de enquête ook geen andere omstandigheden die de ontwikkeling van het ledenaantal volledig kunnen verklaren. Ten vierde kan de daling van het ledenaantal niet worden verklaard door de ontwikkeling van de omvang en samenstelling van de bevolking en het inkomen per persoon in Lansingerland. Bij de overige negen verenigingen is niet uit te sluiten dat het sportaccommodatiebeleid een negatief effect heeft gehad op het ledenaantal. De rekenkamer heeft dit effect echter niet kunnen vaststellen.

maatregelen verenigingen

Alle verenigingen zeggen maatregelen te nemen om het ledenaantal op peil te houden of te vergroten (tabel 3-9). Naast introductie-activiteiten en het verspreiden van folders of advertenties in lokale bladen worden zeer diverse maatregelen genoemd, zoals het instellen van een commissie of het op peil houden van de kwaliteit van het trainingsaanbod.

tabel 3-9: overige maatregelen om leden te behouden of werven

vraag enquête	geen	introductie activiteiten (clinics, proeflessen etc.)	folders, aandacht in media	overige
Heeft uw vereniging in de periode 2010-2014 maatregelen genomen om het aantal leden te vergroten of te behouden? Zo ja, welke maatregelen.	0	5	5	8

De opbrengst van deze maatregelen is volgens verenigingen zeer wisselend. Enkele verenigingen wijzen hierbij op een sterke toename van het aantal leden. Wat de exacte bijdrage is aan de ontwikkeling van het ledenaantal is, is echter volgens de rekenkamer moeilijk te zeggen, aangezien bij nieuwe aanmeldingen van leden uiteraard ook andere factoren meespelen dan de werving (o.a. de landelijke populariteit van de sport, omvang en samenstelling van de bevolking).

3-7 effecten overig gemeentelijk beleid op de vitaliteit van verenigingen

Behalve het sportaccommodatiebeleid en het subsidiebeleid heeft het beleid van de gemeente volgens de onderzochte sportverenigingen weinig gevolgen voor hun vitaliteit.

Behalve het sportaccommodatiebeleid kan ook ander beleid van de gemeente van invloed zijn geweest op de vitaliteit van de sportverenigingen. Daarom is onderstaande vraag opgenomen in de enquête:

tabel 3-10: overige wijzigingen gemeentelijk beleid

vraag enquête	nee	ja, wijziging subsidiebeleid	Ja, overige.
Zijn er andere wijzigingen in het beleid van de gemeente die gevolgen hebben voor uw vereniging? Zo ja; om welke wijzigingen gaat het en welke gevolgen hebben deze wijzigingen?	4	3	2

Drie verenigingen geven aan last te hebben gehad van de wijziging van het subsidiebeleid ten aanzien van sportverenigingen. Verenigingen ontvangen namelijk geen vaste subsidies meer voor het aantal jeugdleden en sporters uit bepaalde doelgroepen. Ook verleent de gemeente vanaf 2014 geen subsidie voor meer renovatie of nieuwbouw van sportaccommodaties van sportverenigingen. Deze wijzigingen van het subsidiebeleid en het effect van deze wijziging op de financiën van de sportverenigingen zijn reeds toegelicht in paragraaf 2.4.1.

Een vereniging noemt verder de aanpassing van een contract voor het ophalen van oud papier. De consequenties van het nieuwe contract voor de vereniging zijn echter nog onzeker. En een andere vereniging merkt op dat de nieuwe regeling voor het Jeugdsportfonds erg ingewikkeld is voor de doelgroep. Deze vereniging geeft ook aan weinig baat te hebben bij het vrijwilligerspunt van de gemeente.

Ten slotte is de verenigingen gevraagd of zij bepaalde aspecten van het beleid van de gemeente wensten te veranderen. Hierbij werden de volgende reacties gegeven.

wenselijke veranderingen gemeentelijk beleid

HVB

- Meer samenwerken met verenigingen. Regelmatig start de gemeente uit eigen initiatief activiteiten die activiteiten van de verenigingen doorkruisen. Zo werd bijvoorbeeld een 'GALM' traject gestart om sportbeoefening onder 55+ te bevorderen. HVB haar eigen initiatief met Fithockey viel zo in het water.
- Samen invulling geven aan de sportnota. Wat moet er gebeuren? Wat doet de gemeente? En wat kunnen verenigingen hieraan bijdragen. Het blijft teveel een sportnota op papier
- Stimuleren van sportverenigingen om zich als MVO-organisatie te ontwikkelen, afgestemd op de doelgroepen van de sportnota. Stimulering kan naar Rotterdam concept waar certificaten voor 'Sportplus' verenigingen worden uitgereikt

- Extra focus, aandacht en publiciteit voor de doelgroepen uit de sportnota. Denk aan sporten voor lichamelijke en/of geestelijk gehandicapten

Volley 2B

Doordat wij als sportvereniging veelal een hele zaal huren, maar gedurende een wedstrijddag niet altijd alle velden worden gebruikt, zou een gemiddelde prijs kunnen helpen de kosten iets lager te krijgen voor de vereniging. Het 3e veld is meestal niet geschikt voor verhuur aan anderen. Het zou helpen wanneer bij huur van de hele zaal slechts voor 2 velden betaald hoeft te worden.

Combat

Beloon verenigingen die werken met vrijwilligers en die bereid zijn te helpen met het onderhoud en beheer van de sportaccommodatie.

Nerash

Beleid is erg wisselvallig en verandert nogal eens. Als club hebben wij behoefte aan lange termijn denken zodat wij ook een lange termijn beleid kunnen uitstippelen.

Rayo Krav Maga

-Samenwerking sportverenigingen onderling stimuleren/ faciliteren beleid op samenwerking sport, zorg en welzijn.

-Iedereen moet mee kunnen doen: meer aandacht voor kinderen en volwassenen met een kwetsbaarheid (fysieke, verstandelijke en/ of psychiatrische beperking, onvoldoende financiële middelen).

-Meer aandacht/ sluitend netwerk op casuïstiekniveau.

-Inzetten op multifunctionele sportaccommodaties met brede maatschappelijk functie.

bijlage 1 onderzoeksverantwoording

documenten

Voor dit onderzoek zijn verschillende documenten geraadpleegd, waaronder:

- de sportnota 2014-2018⁸⁰, de tarievennota sportaccommodaties 2014-2018⁸¹ inclusief het voorstel aanpassing tarieven buitensport⁸² en een aangenomen amendement⁸³ op dit voorstel;
- financiële overzichten van subsidies aan sportverenigingen en de huuropbrengsten van sportaccommodaties;
- jaarrekeningen, jaarverslagen en overzichten van aantallen leden van sportverenigingen;
- vakliteratuur m.b.t. onder andere sportdeelname en de effecten van sportaccommodatiebeleid van gemeenten.

interviews

Er zijn gesprekken met betrokkenen gevoerd:

- een gesprek met het bestuur van de koepel van buitensportverenigingen⁸⁴ (Verenigde Lansingerlanders) op 27 januari 2015;
- een gesprek met ambtelijk medewerkers betrokken bij het beleid met betrekking tot sportaccommodaties op 12 december 2014.

vragenlijst

Er zijn 22 verenigingen via email benaderd met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek middels het invullen van een schriftelijke vragenlijst. Naar aanleiding van de beperkte respons bij een eerste selectie van verenigingen, zijn andere verenigingen benaderd. Op verzoek van de koepelorganisatie Verenigde Lansingerlanders zijn uiteindelijk alle buitensportverenigingen verzocht om mee te werken aan het onderzoek. De verenigingen zijn vervolgens ook (voor zover mogelijk) ook telefonisch benaderd. Tien verenigingen hebben uiteindelijk tijdig een ingevulde enquête aangeleverd. Dit is een respons van 45%. Van de verenigingen die niet tijdig een enquête aanleverden liet één vereniging expliciet weten geen tijd te hebben de vragenlijst in te vullen. Een andere vereniging huurde al enige tijd geen sportaccommodatie meer van de gemeente. Met zeven verenigingen heeft de rekenkamer, ondanks herhaalde pogingen, daartoe, geen contact kunnen leggen. Met de overige verenigingen is wel contact geweest, maar kon het bestuur van de vereniging niet tijdig tot een besluit komen om deel te nemen, of was het onduidelijk waarom het bestuur niet wenste deel te nemen. Ook met deze verenigingen is herhaaldelijk contact gezocht.

De 10 verenigingen die zijn onderzocht komen redelijk overeen met de diversiteit van sportverenigingen van Lansingerland in het algemeen. Relevante kenmerken in dit

⁸⁰ Sportnota Lansingerland 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014.

⁸¹ Tarievennota sportaccommodaties 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014.

⁸² Raadsvoorstel BR1400207 'voorstel aanpassing tarieven buitensport', vastgesteld op 28 mei 2014.

⁸³ Amendement A 2014-5 op raadsvoorstel BR1400207 'voorstel aanpassing tarieven buitensport', aangenomen op 28 mei 2014.

⁸⁴ Er is geen actieve koepel van binnensportverenigingen in Lansingerland.

kader zijn onder andere de locatie (spreiding over de drie kernen), binnensport vs buitensport, type sport, aantal leden en leeftijdsopbouw van het ledenbestand

De geselecteerde verenigingen is gevraagd een lijst met vragen te beantwoorden. In bijlage 4 bij dit rapport is de volledige vragenlijst opgenomen. Voor het opstellen van deze vragenlijst is gebruik gemaakt van de vitaliteitsscan voor sportverenigingen, die is ontwikkeld door het Mulier instituut.⁸⁵

De vragen uit de vitaliteitsscan zijn echter wel aangepast, omdat de betreffende onderzoeken zich richtten op de vitaliteit van sportverenigingen op één moment in plaats van de ontwikkeling van de vitaliteit over een periode (zoals in dit onderzoek). Ook zijn de vragen meer feitelijk en minder normatief geformuleerd.

Verder bestond de vragenlijst niet uit stellingen, maar deels uit open en deels uit gesloten vragen. De gesloten vragen betroffen de meer feitelijke gegevens over het aantal leden, accommodatie en contributie. Daarnaast zijn de financiële jaarstukken van de verenigingen opgevraagd.

De open vragen zijn opgenomen om meer inzicht te krijgen in onder andere de oorzaken van ontwikkelingen in het ledenaantal of redenen voor wijzigingen in de contributie of de gehuurde accommodatie.

Om de financiële gegevens uit de enquête te verifiëren zijn vergelijkingen gemaakt tussen de door de verenigingen aangeleverde informatie over de huurtarieven en ontvangen subsidies en informatie die de gemeente daarover heeft verstrekt. Hierbij zijn geen belangrijke verschillen geconstateerd.

representativiteit

Voor alle conclusies geldt dat deze betrekking hebben op de tien onderzochte sportverenigingen. Aangezien de selectie van verenigingen die is onderzocht redelijk overeenkomt met de diversiteit van sportverenigingen van Lansingerland in het algemeen, is het aannemelijk dat de conclusies ook van toepassing zijn op een groot deel van de andere sportverenigingen in Lansingerland.

⁸⁵ Het Mulier instituut is een onafhankelijke en landelijk opererende stichting die onder andere wetenschappelijk onderzoek verricht naar beleidseffectiviteit op het terrein van sport. Deze vitaliteitsscan wordt onder gebruikt in de eerder genoemde rapporten Vitaliteit Sportverenigingen Eindhoven (2010), Vitaliteitsscan sportverenigingen Den Haag (2012) en het rapport Vitaliteit sportverenigingen Schiedam (2012).

bijlage 2 tarieven sportaccommodaties

tarieven binnensportaccommodaties						
binnensport	2010	2011	2012	2013	2014	2015
sporthallen	€ 25,96 - € 48,80	€ 41,00	€ 42,11	€ 54,05	€ 56,51	€ 58,21
sportzalen	€ 8,66 - € 37,10	€ 22,50	€ 23,11	€ 29,13	€ 30,46	€ 31,38
gymzalen	€ 13,30 - € 17,55	€ 16,50	€ 16,95	€ 22,49	€ 23,51	€ 24,22
turnzaal De Zijde		€ 31,00	€ 31,84	€ 49,09	€ 51,33	€ 52,87
berghonk kegelbaan	€ 13,30	€ 14,50	€ 14,89	€ 16,79	€ 17,56	€ 18,08
berghonk schietbaan	€ 16,11	€ 16,50	€ 17,97	€ 17,97	€ 17,97	€ 18,51
berghonk MFR	€ 16,40	€ 16,50	€ 13,66	€ 18,14	€ 18,97	€ 19,54
dojo	€ 8,66 - € 13,30	€ 16,50	€ 16,95	€ 18,51	€ 19,36	€ 19,94

bron: tarievennota 2011-2012, tarievennota 2014-2018, brief van college inzake profijtbeginnsel sport van 23 oktober 2012.
NB. de tarieven zijn exclusief BTW en (voor 2015) exclusief een verhoging met het inflatiepercentage.

tarieven buitensportaccommodaties						
buitensport	2010	2011	2012	2013	2014	2015
natuurgras hoofdveld	€ 3.722 - € 4.501	€ 4.164	€ 4.393	€ 4.635	€ 4.890	€ 5.159
natuurgras bijveld	€ 3.722 - € 4.502	€ 4.165	€ 4.394	€ 4.636	€ 4.891	€ 5.160
wetraveld	€ 5.136 - € 5.656	€ 5.830	€ 6.151	€ 6.489	€ 6.846	€ 7.223
kunstgras rubber	€ 6.586 - € 9.348	€ 10.931	€ 11.532	€ 12.167	€ 12.836	€ 13.542
kunstgras rubber Soccer Boys		€ 4.045	€ 4.267	€ 4.502	€ 4.749	€ 5.010
kunstgras zand BVCB		€ 9.380	€ 9.896	€ 10.440	€ 11.015	€ 11.620
kunstgras zand TOGB		€ 6.253	€ 6.597	€ 6.960	€ 7.343	€ 7.747
kunstgras zand	€ 7.393 - € 8.098	€ 9.380	€ 9.896	€ 10.440	€ 11.015	€ 11.620
kunstgras zand semi water	€ 7.393 - € 8.096	€ 9.380	€ 9.896	€ 10.440	€ 11.015	€ 11.620
korfval kunstgras	€ 3.297	€ 5.173	€ 5.457	€ 5.757	€ 6.074	€ 6.408
natuurgrasveld	€ 2.369	€ 2.425	€ 2.558	€ 2.699	€ 2.847	€ 3.004
handbalveld asfalt	€ 1.664	€ 2.071	€ 2.185	€ 2.305	€ 2.432	€ 2.565
atletiekveld De Kieviten		€ 2.706	€ 2.854	€ 3.011	€ 3.177	€ 3.352
honkbalveld	€ 3.772	€ 4.583	€ 4.835	€ 5.101	€ 5.382	€ 5.678
softbalveld	€ 1.768	€ 2.558	€ 2.699	€ 2.847	€ 3.004	€ 3.169
tennisbaan	€ 2.755 - € 3.661	€ 3.679	€ 3.882	€ 4.095	€ 4.320	€ 4.558
mini tennisbaan	€ 1.152 - € 1.337	€ 1.261	€ 1.331	€ 1.404	€ 1.481	€ 1.563
jeu de boules baan	€ 1.477	€ 1.804	€ 1.903	€ 2.008	€ 2.118	€ 2.235

bron: tarievennota 2011-2012, tarievennota 2014-2018, brief van college inzake profijtbeginsel sport van 23 oktober 2012. De tarieven zijn exclusief btw.

bijlage 3 subsidies sportverenigingen

subsidies aan sportverenigingen 2010-2014 (incl. subsidies voor huren)						
vereniging	2010	2011	2012	2013	2014	
atletiekvereniging de Kieviten	6.991					
badmintonvereniging Nerash	3.889	2.265	1.298	661		
basisschool De Oosthoek	1.045					
BBV Garage Wilgenlaan/PIP	665	553	448	622		
bridge Club Bleiswijk	1.240	620	310			
BVCB Sportvereniging	116.912	13.401	7.838	4.270		
voetbalvereniging CVV	1.000	2.500	2.500	2.426		
Fly Over badmintonclub	19.073	2.950	1.680	680		706
Haykids			10.000			
hockeyvereniging Bleiswijk	21.323	2.947	2.177	2.219		
jeu de boulesclub	3.278					
kegelvereniging Het Kegelhonk	838	470	235			
Omnisport 2B	30.719	18.989	7.320	1.267		
Orioles Honk- en softbalvereniging	37.000		497	483		
Rolski- en wintersportvereniging						
Rottemeren	3.200	1.775	713			
Rotaryclub de Rottemeren			2.000			
RSV Rijneveen	9.454					
S.V. Soccer Boys	118.367	9.601	6.225	3.115		
Saturnia Gymnastiekvereniging	6.079	4.230	2.115			
schaakvereniging 3-Torens	2.425	1.075	643	245		
schaatsvereniging Lansingerland	2.500	1.250	625			
sportfondsen Berkel en Rodenrijs	400					
sportvereniging DOTO	33.000	23.170	13.953			
st.MEE Drechtsteden/Tandem						
Support sticht. tafeltennisgebouw		5.000				
Berkel en Rodenrijs	15.000					
stichting Wielerronde van Berkel	50					
tafeltennisvereniging						
Bergschenhoek '70	2.000	1.000	500			
tafeltennisvereniging TOGB	3.036	1.518	759			
tennisvereniging L.T.C. Triomf	10.000	5.000				
Top Team Toernooi		1.070	800			
TTV Combat	5.949	4.374	2.187			
vereniging voor Zelfverdediging	2.816	330	305	294		
Volley 2B	700		8.796			
Weidevogels	45.076	4.578	1.308			
De Watervogels	18.731	11.500	5.750	1.085		1.000
eindtotaal	522.758	120.166	80.982	17.366		1.706

bron: opgave gemeente.

bijlage 4 vragenlijst verenigingen

Vragenlijst sportverenigingen rekenkamer onderzoek sportaccommodatiebeleid Lansingerland

Onderdeel	Vraag rekenkamer	Antwoord sportvereniging
Leden	Hoeveel leden had uw vereniging in de jaren 2010-2014? Graag het aantal leden aan het eind van elk jaar aangeven.	2014:
		2013:
		2012:
		2011:
		2010:
	Hoe kan een eventuele groei of daling van het aantal leden volgens u worden verklaard?	
	Hoeveel jeugdleden (jonger dan 18 jaar) had uw vereniging in de jaren 2010-2014? Graag het aantal jeugdleden aan het eind van elk jaar aangeven.	2014:
		2013:
		2012:
		2011:
		2010:
	Had uw vereniging een wachttijst in de jaren 2010 tot heden? Zo ja, graag de omvang van de wachttijst aan het eind van elk jaar aangeven.	2014:
		2013:
		2012:
		2011:
		2010:
	Hoe kan de toename of afname van een (eventuele) wachttijst in de periode 2010-2014 wachttijst volgens u worden verklaard?	
	Heeft uw vereniging in de periode 2010-2014 maatregelen genomen om het aantal leden te vergroten of te behouden? Zo ja, welke maatregelen?	
	Wat is het resultaat van deze maatregelen geweest?	

Accommodatie	Is het type of de omvang van de gemeentelijke sportaccommodatie die uw vereniging huurt veranderd in de periode 2010-2014?
	Is het aantal dagdelen of uren dat u een gemeentelijke sportaccommodatie huurt veranderd in de periode 2010-2014?
	Welke reden is ervoor een eventuele verandering in het type/omvang van de gehuurde accommodatie of het aantal uren/dagdelen dat u deze huurt?
	Had uw vereniging in 2010 accommodatie(s) , bijvoorbeeld een clubhuis, velden, kleedkamers of een sportzaal of sporthal, in eigendom ? Zo ja, graag omschrijven om welke accommodaties het gaat.
	Heeft uw vereniging accommodatie(s) aangelegd of gebouwd in de periode 2010-2014? Zo ja, graag specificeren om welke accommodatie(s) het gaat.
	Is de staat van onderhoud van de accommodaties die u gebruikt (zowel gemeentelijke als in eigendom) in de periode 2010-2014 verbeterd of verslechterd? Zo ja, graag specificeren om welke verbetering of verslechtering het gaat.
	Wat was volgens u de reden voor een eventuele verslechtering of verbetering van de staat van het onderhoud?

Financiën	Graag ontvangen we overzichten van de financiën van uw vereniging in de jaren 2010-2014. Bij voorkeur jaarrekeningen van elk jaar. Mochten deze niet beschikbaar zijn, dan ontvangen we graag begrotingen of andere financiële overzichten met een balans, een staat van baten en lasten en een toelichting van elk jaar.	Graag per e-mail sturen naar het adres: flex1@rekenkamer.rotterdam.nl	
	Wat was de contributie per volwassen lid in de periode 2010-2014?	2014: 2013: 2012: 2011: 2010:	
	Wat was de contributie per jeugdlid in de periode 2010-2014?	2014: 2013: 2012: 2011: 2010:	
	Heeft u de contributie verhoogd in de periode 2010-2014? Zo ja, wat is de reden voor de verhoging?		
	Welke andere maatregelen (behalve verhoging contributie) heeft uw vereniging genomen in de periode 2010-2014 om de financiën van uw vereniging te verbeteren?		
	Wat was het resultaat van deze maatregelen?		
Beleid gemeente	In de sportnota 2014-2018 van de gemeente Lansingerland is bepaald dat uitbreiding van sportaccommodaties niet meer wordt gefinancierd door de gemeente. Heeft dit gevolgen voor uw vereniging? Zo ja, welke gevolgen?		

bijlage 5 overzicht aangehaalde documenten

In deze bijlage zijn de documenten opgenomen, waarnaar in de nota van bevindingen wordt verwezen.

De aangehaalde documenten staan gegroepeerd naar college, raad, ambtelijk apparaat en overige organisaties. Het betreft niet alle documenten die gebruikt zijn. Zo is veel gebruikgemaakt van overzichten van gemeentelijke uitgaven en ontvangsten, overzichten van tarieven voor accommodaties en overzichten van sportverenigingen (soms op verzoek van de rekenkamer opgemaakt) die niet in deze bijlage staan genoemd.

college

beheerplan sportparken, BR1200126
brief van college inzake profijtbeginssel sport van 23 oktober 2012
financieel meerjarenperspectief sportbeoefening
sportnota Lansingerland 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014
subsidiebeidsregels sport 2014
subsidiebeidsregels ten behoeve van het subsidiebeleid maatschappelijke ontwikkeling 2014-2018
tarievennota sportaccommodaties 2014-2018, vastgesteld op 29 januari 2014
tarievennota sportaccommodaties 2011-2012, vastgesteld op 30 september 2010
vastgoedbeleid gemeente Lansingerland, vastgesteld op 30 oktober 2014

raad

amendement A 2014-5 op raadsvoorstel BR1400207 'voorstel aanpassing tarieven buitensport', aangenomen op 28 mei 2014;
'voorstel aanpassing tarieven buitensport', vastgesteld op 28 mei 2014.

ambtelijke organisatie

bevolkingsprognose Lansingerland 2014, 10 januari 2014.
conceptsportnota 'Lansingerland in beweging' 2013-2018.
conceptsportnota Lansingerland 2009.

overige organisaties

Gemeente Den Haag 'Vitaliteitsscan sportverenigingen', 2012
Hoekman 'Recessiepeiling gemeenten 2013', 2013
Hoekman e.a. 'Sport en recessie. Doorwerking economische recessie op sportbeleid, sportorganisatie en sportdeelname', 2014
Mulier instituut 'Factsheet Sportdeelname 2013', 2014
Mulier instituut, 'Recessiepeiling gemeenten', 2013
rechtbank Rotterdam, 'vonnis van 17 januari 2014 inzake SV Soccerboys vs de gemeente Lansingerland'
rekenkamer Lansingerland 'Onderzoeksplan 2014', brief van 19 december 2013
rekenkamer Lansingerland 'Scheidsrechter nog dirigent', 2011
rekenkamer Rotterdam 'De bal is rond: effecten van verenigingsondersteuning op sportparticipatie', 2009

Romeyn en van Kalmthout 'Vitaliteit Sportverenigingen Eindhoven', 2010
Verenigde Lansingerlanders (VLL) brieven van 28 mei 2012 en 14 mei 2014 aan de
burgemeester en wethouders van Lansingerland
NOC-NSF, ledenaantallen rapportages 2010, 2011, 2012 en 2013.

Websites

www.atletiekunie.nl/

www.badminton.nl/

www.cbs.nl

www.knbsb.nl/

www.knhb.nl/

www.knltb.nl/

http://home.knvb.nl/

www.nttb.nl/

www.volleybal.nl/

bijlage 6 lijst met afkortingen

ATV (Berkenrode)	Algemene Tennisvereniging
B en W	burgemeester en wethouders
BVCB	Bergschenhoekse Voetbal Club Bergschenhoek
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPI	consumentprijsindex
HVB	Hockey Vereniging Bleiswijk
NBB	Nederlandse Badminton Bond (vanaf 2010: Badminton Nederland (BNL))
NOC-NSF	Nederlands Olympisch Comité
TTV (Bergschenhoek '69)	Nederlandse Sport Federatie
VLL	tafeltennisvereniging
SV (Soccer Boys)	Verenigde Lansingerlanders
VWS	sportvereniging
WOZ	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
	waardering onroerende zaken

de rekenkamer

De gemeenteraad van Lansingerland heeft op 24 mei 2007 de Rekenkamer Lansingerland ingesteld. De gemeenteraad benoemde op 28 mei 2009 Paul Hofstra als directeur van de rekenkamer. Hij is zijn werkzaamheden op 2 juni 2009 begonnen.

doel

De rekenkamer onderzoekt de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het beleid, het financieel beheer en de organisatie van het gemeentebestuur. De rapporten van de rekenkamer zijn een aanknopingspunt voor het bestuur om rekenschap af te leggen aan de burgers.

positie

De rekenkamer is een onafhankelijk orgaan binnen de gemeente. Haar taken en bevoegdheden staan in de Gemeentewet en de verordening Rekenkamer Lansingerland. Zij bepaalt zelf wat en hoe zij onderzoekt en waarover zij rapporteert. Wel kunnen de raad en het college van B en W de rekenkamer om een onderzoek verzoeken. De rekenkamer stuurt hen jaarlijks haar onderzoeksplan en jaarverslag toe.

onderzoek

Het onderzoeksterrein strekt zich uit over alle organen (raad, B en W, commissies en burgemeester) en diensten van de gemeente. Ook kan de rekenkamer onderzoek doen bij gemeenschappelijke regelingen waar de gemeente aan deelneemt, bij NV's en BV's waar de gemeente meer dan 50% van de aandelen in bezit heeft en bij instellingen die een grote subsidie, lening of garantie van de gemeente hebben ontvangen. De onderzoeken worden uitgevoerd door het bureau van de rekenkamer.

publicaties

Het onderzoek resulteert in openbare rapporten die ter behandeling aan de raad worden aangeboden. Zij bevatten tevens de reacties van de onderzochte organen en instellingen op de eerder toegezonden voorlopige onderzoeksresultaten, conclusies en aanbevelingen (wederhoor). Bij kleine onderzoeken of studies met een beperkte reikwijdte doen we de onderzochte organen of instellingen en de raad de conclusies in een openbare brief direct ter kennisname toekomen. Ten slotte publiceert de rekenkamer op basis van haar onderzoek ook handreikingen en worden medewerkers aangemoedigd om artikelen te publiceren.

Rekenkamer Lansingerland

Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

telefoon
010 - 267 22 42

info@rekenkamer.rotterdam.nl
www.rekenkamer.lansingerland.nl

fotografie
Optisport
Rekenkamer Lansingerland

basisontwerp
DE WERF.com, Zuid-Beijerland

uitgave
Rekenkamer Lansingerland
augustus 2015

ISBN/EAN
978-90-79683-06-2